

Nr 40.

Ankom till riksdagens kansli den 2 maj 1932 kl. 12 m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd.

Sedan utskottet numera fullgjort detta uppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1931, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* vissa av fullmäktiges särskilda protokoll för tiden därefter, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelserna om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1930, *dels ock* fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1931 ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

Härjämte har utskottet för ytterligare utredning av vissa frågor *dels* haft överläggningar med representanter för fullmäktige, *dels ock* från fullmäktige införskaffat kompletterande upplysningar i en del hänseenden.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid Tumba bruk tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de utförliga sifferredogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1931 har riksbanken erhållit en vinst av 14,658,815 kronor 96 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande huvud- och avdelningskontorens vinst- och förlusträkningar, som förekomma i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

1:o.

Ang.
riksbankens
valutapoli-
tik m. m.

Tiden intill
upphävande
det av guld-
myntfoten i
Sverige.

I sin ovanberörda berättelse hava revisorerna framhållit, att de vid läsningen av fullmäktiges protokoll för tiden efter den 9 januari intill den 1 november 1931 funnit att, vad den senare delen av denna tidsperiod beträffade, protokollet utvisade vidtagandet av åtgärder, som ägde samband med valutakrisen och vilka från riksbankens sida kunde betraktas såsom ännu icke slutförda. Revisorerna hade fördenskull funnit det lämpligt att icke ingå i närmare prövning av sagda åtgärder.

I enlighet med förenämnda bestämmelse i utskottets instruktion har utskottet vid granskningen av riksbankens styrelse och förvaltning ägnat särskild uppmärksamhet åt fullmäktiges behandling av valutafrågan och därvid i främsta rummet åt de förhållanden, vilka varit avgörande för beslutet om upphävandet av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. Med det starka beroende av den internationella utvecklingen, i vilket vårt land på grund av sin omfattande utrikeshandel står och vilket under de senaste åren avsevärt ökats genom att Sverige i stor utsträckning kommit att delta i den internationella kreditgivningen, läser det enligt utskottets mening vara nödvändigt att se utvecklingen av vår valuta mot bakgrunden av den internationella ekonomiska utvecklingen. Med avseende härå får utskottet, i nära anslutning till vad fullmäktige härutinnan anført i sin den 14 januari 1932 avgivna berättelse till bankoutsrottet (utskottets memorial nr 1), framhålla följande.

Det konjunkturomslag, som inträffade under år 1929 och som fick ett tydligt uttryck i sammanbrottet på New Yorks fondbörs under hösten samma år, blev alltmera framträdande under år 1930. Det prisfall, som inträdde i samband därmed, fortsatte under sistnämnda år och föranledde en småningom ökad stagnation inom produktionen med åtföljande arbetslöshet. Den allmänna depressionen samt motsättningarna mellan Frankrike och Tyskland och ej minst det inrepolitiska läget i det sistnämnda landet skapade en brist på förtroende, som i sin tur framkallat obenägenhet för långfristiga kapitalplaceringar. I Förenta staterna och Frankrike hopades en allt större del av världens monetära guldförråd, vilket förhållande blev av betydelse för den senare utvecklingen inom penningväsendet.

Under förra halvåret 1931 blevo dessa förhållanden alltmer utpräglade. Den 11 maj blev det bekant, att en av Österrikes största banker hade råkat i betalningssvårigheter. Med internationellt stöd kunde verkningarna härav för Österrike tillsvidare avvärjas, men den österrikiska krisen verkade som en alarmsignal för långivare i hela världen och blev upptakten till en verklig kreditkris,

som i första hand drabbade Mellaneuropa men sedan sträckte sina verkningar till allt flera länder och ej heller lämnade England, Förenta staterna och Frankrike oberörda.

Redan i början av år 1931 började utlandet draga tillbaka stora belopp av de kortfristiga krediter, Tyskland upptagit, en rörelse, som under maj och juni alltmera tilltog. Det förslag om ett ettårigt moratorium för samtliga skadestånds- och krigsskuldbetalningar, som Förenta staternas president den 20 juni 1931 framställde, fick — på grund av den misstro, som alstrades av de långa underhandlingarna, innan detsamma ledde till resultat — icke de gynnsamma verkningar, man hade hoppats. Fortsatta stora uttag ur vissa tyska banker föranledde, att den 13 juli ett tillfälligt moratorium infördes för bankerna i Tyskland. Kort därefter upptogs underhandlingar om en prolongation på 6 månader av utländska bankers fordringar hos de tyska bankerna. Krisläget framtvängde efter hand betydande diskontostegringar samt införande av alltmer skärpta begränsningar i valutahandeln.

Under tiden inträdde även på andra håll betydande rubbningar i de internationella betalningsförhållandena. Frankrike och Amerikas Förenta stater, men även andra länder, hemtogo sålunda i alltjämt stegrad omfattning sina kortfristiga utländska fordringar, vilket kännbart berörde framför allt England, som dessutom hade att kämpa med allvarliga statsfinansiella och ekonomiska svårigheter. Pundets internationella värdering pressades ned, och Bank of England tvangs till en omfattande guldexport. För att stödja pundkursen upptog banken dels själv, dels genom den engelska regeringen stora utländska lån, vilka emellertid visade sig otillräckliga. Slutligen såg sig engelska regeringen föranlåten att den 21 september befria banken från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld. Ett kraftigt fall i pundets internationella värde blev en omedelbar följd härav.

Först under senare delen av år 1930 fick Sverige kännning av den ekonomiska världsdepressionen, som även här tog sig uttryck i fortsatt prisfall, försvarade avsättningsmöjligheter och ökad arbetslöshet. Under år 1931 gjorde sig en alltmer framträdande försämring i konjunktürhänseende gällande, vilken i väsentlig mån är att hänföra till ovanberörda rubbningar i de internationella betalningsförhållandena. Till belysning av utvecklingen av det valutapolitiska läget i vårt land under här ifrågavarande krisperiod får utskottet i detta sammanhang återgiva vad fullmäktige i detta avseende anfört i sin ovanberörda berättelse till utskottet:

»Utrikeshandeln, som för år 1929 lämnat ett utförselöverskott å 30 miljoner kronor, visade för år 1930 ett något minskat värde och ett införselöverskott av 114 miljoner kronor. Handelsomsättningen med utlandet under de senaste månaderna av år 1930 gav vad saldot beträffar ett normalt resultat. Detsamma var fallet beträffande januari 1931. Först under februari började utvecklingen i detta avseende te sig ogynnsam. Utsikterna för skeppningssäsongen voro i början av 1931 ej alltför mörka, trots att vissa av våra exportindustrier arbetade med minskade avsättningsmöjligheter och fallande priser.

Resultatet av utrikeshandeln har tidigare varit dominerande beträffande vår

utländska betalningsbalans. Under senare år hava andra förhållanden måst tillmätas en allt större betydelse. Särskilt har in- och utförseln av svenska och utländska värdepapper erhållit ökad omfattning.

I detta sammanhang må erinras, att vissa aktier och andelar i Kreugerkoncernens företag liksom i aktier i andra svenska bolag numera noteras icke blott å Stockholms fondbörs utan även å flera utländska fondbörs.

Enligt officiella statistiska uppgifter infördes värdepapper under det sista kvartalet 1930 för ej mindre än 176 miljoner kronor, medan motsvarande utförsel samma period stannade vid 45 miljoner kronor. Beloppet för införseln torde dock få anses alltför lågt, då en del av densamma ej torde omfattas av den officiella statistiken. Under första kvartalet 1931 blev balansen ur betalnings-synpunkt gynnsammare. Införseln uppgick nämligen under sistnämnda tid till 97 miljoner kronor och utförseln till 82 miljoner kronor.

De utländska värdepapper, som under senare år införts till vårt land, hava i betydande omfattning utgjorts av tyska obligationer. Dessa hava erbjudit en särskilt fördelaktig räntevkastning, men placeringarna i dylika papper blevo, såsom händelserna utvecklade sig, en fordran på utlandet, som ej kunde disponeras, när behov av utländsk valuta uppstod. Även andra utländska värdepapper, som infördes, hava visat sig vara av likartad beskaffenhet.

Fullmäktige ansågo sig redan i början av år 1931 böra göra affärsbankerna uppmärksamma på önskvärdheten att inskränka inköpen av utländska värdepapper.

Givetvis omfattade såväl införseln som utförseln även förutnämnda å börsen noterade internationella aktier och andelar. Bland de utförda värdepapperen hava ingått svenska statsobligationer i tidvis ej obetydlig omfattning.

Riksbanken och även affärsbankerna hava de senaste åren förfogat över stora utländska behållningar, obligationer häri inberäknade. En viss del av affärsbankernas placeringar har bland annat på grund av vårt lands omfattande handelsförbindelser med Tyskland skett hos tyska banker och i tyska värdepapper.

De svenska affärsbankernas fordringsöverskott gentemot utlandet minskades emellertid avsevärt från mitten av 1930 genom en då inträdande ökning av utländska bankers insättningar hos de svenska bankinstituten. Affärsbankerna fingo sålunda under senare delen av 1930 mottaga insättningar från utländska banker i en utsträckning, som tidigare icke förekommit. De oroliga förhållandena i vissa andra länder, särskilt Tyskland, hava föranlett även andra utländska insättare än banker att placera medel i de svenska bankföretagen.

De svenska bankernas ställning i förhållande till utlandet (tillgångar i form av obligationer inberäknade) vid utgången av åren 1929 och 1930 belyses av följande översikt (i miljoner kronor):

vid utgången av	a f f ä r s b a n k e r n a s				Riksbankens fordrings- överskott	Summa fordrings- överskott
	obl.	bruttotillgo- dohavanden hos banker	skulder (incl. rem- bursen)	fordrings- överskott		
1929	135	294	111	318	265	583
1930	173	236	246	163	390	553

Under januari och februari 1931 ändrades ställningen ej i högre grad. Riksbankens och affärsbankernas sammanlagda nettotillgodohavande i förhållande till utlandet utgjorde nämligen ännu vid utgången av sistnämnda månad 505 miljoner kronor.

Ehuru vårt lands reserv av utländska valutor sålunda i början av detta

år alltjämt var mycket betydande, förbisågo fullmäktige ej de svårigheter, som kunde uppstå för landets likviditet, om de utländska kapitalplaceringarna i Sverige skulle komma att hastigt dragas tillbaka. Riksbanken sökte i den mån det var möjligt motverka kapitalinströmningen. Den 6 februari 1931 sänkte riksbanken diskontot från $3\frac{1}{2}$ till 3 procent. Av olika skäl ansågs en ytterligare sänkning av diskontot ej böra ifrågakomma.

Efter februari visade utrikeshandeln alltjämt ett betydande införselöverskott. Prisnivån var i långsamt sjunkande.

Det sammanlagda beloppet av riksbankens fordringsöverskott och affärsbankernas bruttotillgodohavanden i förhållande till utlandet nedgick från utgången av februari till utgången av maj från 771 miljoner kronor till 677 miljoner kronor. Samtidigt minskades bankernas nettotillgodohavanden i förhållande till utlandet i betydligt högre grad, nämligen från 505 miljoner kronor till 300 miljoner kronor. Förklaringen härtill är att söka däri, att affärsbankerna mottogo ökade insättningar från utländska banker. Dessa stego från 238 miljoner kronor vid utgången av februari till 343 miljoner kronor i slutet av maj, då de nådde sitt högsta belopp.

En utveckling i dylik riktning var givetvis ägnad att väcka betänkligheter. Fullmäktige vidtogo i anledning därav vissa försiktighetsåtgärder. Bankens utländska tillgångar gjordes i möjligaste mån betalbara vid anfordran. I maj genomfördes på fullmäktiges förslag ändring av 20 § riksbankslagen, varigenom riksbanken erhöll möjlighet att upptaga större utländska krediter.

Ovan har berörts, att den internationella kreditkrisen blev i hög grad förvärrad i och med de österrikiska banksvårigheterna och att den ytterligare försvårades genom den tyska betalningsinställelsen under förra hälften av juli månad. De svårigheter, som man redan tidigare kunnat befara, blevo på grund av dessa händelser betydligt större än som kunnat förutses.

Under juni månad började de utländska bankerna hemtaga betydande belopp av sina placeringar hos de svenska affärsbankerna. Ungefär samtidigt minskades valutatillgångarna på grund av valutaköp i och för vissa större finansiella transaktioner. Vid guldmyntfot åligger ju riksbanken att i varje fall i sista hand ställa utländsk valuta till förfogande. Under sommarens lopp erhöilo de utländska bankernas indragningar av medel från Sverige en betydande omfattning. Från utgången av maj till utgången av augusti minskades affärsbankernas insättningar från utländska banker med ej mindre än 216 miljoner kronor till 127 miljoner kronor.

Riksbankens och affärsbankernas ställning i förhållande till utlandet (tillgångar i form av obligationer inberäknade) vid utgången av februari, maj och augusti månader 1931 sammanfattas i nedanstående översikt:

a f f ä r s b a n k e r n a s					Riksbankens	Summa
vid utgången av	obl.	bruttotillgodohavanden hos banker	skulder (incl. rembursar)	fordringsöverskott	fordringsöverskott	fordringsöverskott
1931 februari . . .	169	250	266	153	352	505
maj	161	236	377	20	280	300
augusti	139	190	157	172	125	297

Utrikeshandelns införselöverskott för året ökades under ifrågavarande tre månader med 45 miljoner kronor till 225 miljoner kronor.

Däremot synes in- och utförseln av värdepapper hava utvecklats gynnsammare än förut. Den offentliggjorda statistiken angiver för andra kvartalet ett utförselöverskott av 16 miljoner kronor, och under tredje kvartalet ett dylikt överskott å 4 miljoner kronor. Det sistnämnda torde sannolikt i verkligheten hava varit ej obetydligt större.

Den 31 juli höjde riksbanken diskontot till 4 procent.

Ytterligare åtgärder blevo givetvis nödvändiga.

Efter förberedande underhandlingar med fullmäktige i riksgäldskontoret gjorde fullmäktige den 5 september framställning om upptagande genom riksgäldskontoret av ett större utländskt statslån för riksbankens räkning. Riksgäldsfullmäktige uppdrogo därefter åt v. häradshövdingen Marcus Wallenberg att såsom representant för det svenska bankkonsortium, som förmedlat de senaste utländska statslånen, föra låneunderhandlingarna. I första hand fördes underhandlingarna med amerikanska och sedermera även med vissa franska banker.

I och med Englands frånträdande den 20 september av guldmyntfoten inträdde krisen för Sveriges vidkommande i ett avgörande skede. Det var från början uppenbart, att en stark nedgång av pundets värde skulle få vittgående följder för stora delar av vårt näringsliv. Efter ingående överläggningar, vari deltog bland andra representanter för storbankerna, beslöto emellertid fullmäktige att med till buds stående medel söka upprätthålla guldmyntfoten. I samband därmed vidtogos följande åtgärder.

För att förhindra införsel av värdepapper med åtföljande anspråk på utländsk valuta beslöt børsstyrelsen stänga fondbörsen den 21 september.

Samma dag höjde riksbanken diskontot till 5 procent, och den 25 september vidtogs en ytterligare höjning till 6 procent.

Låneunderhandlingarna i Amerika och Frankrike påskyndades.

Emellertid utsattes riksbanken omedelbart för utomordentligt starka anspråk på utländsk valuta. Särskilt blev detta fallet, sedan det blivit bekant, att låneunderhandlingarna med de amerikanska bankerna ej lett till åsyftat resultat. Från New York erhöles lördagen den 26 september det slutliga besked, att under dåvarande kaotiska förhållanden på penningmarknaden någon kredit icke kunde påräknas. Den 27 september ingick meddelande, att något långfristigt lån ej kunde erhållas hos franska banker. Möjligen fanns någon utsikt att i Frankrike erhålla ett lån på kortare tid, i intet fall dock före kvartalsskiftet.

Riksbankens innehav av guld och utländska valutor minskades den 21—26 september med omkring 100 miljoner kronor. Härav hade en mindre del använts för stödköp i utlandet av svenska kronor.

Den 27 september disponerade riksbanken över en guldkassa av omkring 198 miljoner kronor och en valutareserv av omkring 30 miljoner kronor.

En fortsatt minskning av guldkassan kunde vid det förestående kvartalsskiftet göra det omöjligt att iakttaga bestämmelserna i riksbankslagen om sedelutgivningsrätten.

Sedan fullmäktige vid konferens med representanter för de norska, danska och finska centralbankerna blivit ytterligare informerade om läget i våra grannländer, beslöto fullmäktige den 27 september att hos Kungl. Maj:t hemställa, att riksbanken måtte befrias från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld och att exportförbud å guld måtte utfärdas.

Genom Kungl. Maj:ts beslut, som fattades samma dag, blev riksbanken för tiden till och med den 30 november befriad från sedelinlösningskyldigheten. Samma dag utfärdades utförsel förbud å guld. Fritagandet från sedelinlösningskyldigheten förnyades genom kungl. kungörelsen den 27 november till utgången av februari 1932.»

Sedermera har riksbanken erhållit fortsatt befrielse från inlösningskyldigheten till och med den 20 maj 1932.

Tiden efter upphävandet av guldmyntfoten.

Vad härefter angår det valutapolitiska läget efter upphävandet av guldmyntfoten, hava fullmäktige i sin ovanberörda berättelse lämnat följande redo-

görelse, som har avseende väsentligen å utvecklingen av svenska kronans yttre värde:

»I samband med upphävandet av guldmyntfoten beslöto fullmäktige att höja diskontot till 8 procent. Åtgärden avsåg att i möjligaste mån minska försämringen av den svenska kronans värde genom att förhindra en spekulation i varor och valutor. Fullmäktige uttalade samtidigt, att höjningen finge anses såsom ett bevis på fullmäktiges bestämda avsikt att bevara valutans inhemska köpkraft.

Sedan kvartalsskiftet passerats, sänktes diskontot den 8 oktober till 7 procent. Vid nämnda tidpunkt kunde fullmäktige konstatera, att någon tendens ej längre funnes till spekulativa varuinköp och ej heller till en allmän prisstegring. Den 9 oktober öppnades åter fondbörsen. Den 19 oktober skedde en ytterligare räntesänkning till 6 procent, vilket diskonto gällde vid årets utgång.

Genom de omfattande valutaförsäljningarna hade riksbankens utländska tillgodohavanden såsom ovan nämnts nedgått till omkring 30 miljoner kronor. Med anledning härav ansåg riksbanken sig ej längre böra fastställa kurserna å utländska valutor. Att riksbanken överlät noteringen åt affärsbankerna innebar dock ej, att riksbanken avstod från varje ingripande på valutamarknaden.

Sedan vårt land frånträtt guldmyntfoten, inträdde, såsom var att vänta, en avsevärd stegring av växelkurserna. En jämförelse mellan kurserna den 26 och den 28 september lämnas i följande översikt:

	Den 26 september	Den 28 september
Pund sterling	14: 50	17: 85
Dollar	3: 75	4: 80
Riksmark	88: 50	115: —
Pariserfrancs	14: 70	19: —
Belgas	52: 15	70: —
Schweizerfrancs	73: 40	95: —
Floriner	151: 30	193: —
Kronor (Köpenhamn)	85: —	99: —
» (Oslo)	99: 90	100: —
Finska mark	9: 38	12: 50

Under de båda återstående dagarna av september månad samt under tiden till och med den 14 oktober inträdde på det hela taget en ej oväsentlig nedgång i samtliga noteringar, men från och med senare hälften av oktober skedde ett omslag med stigande kurser, närmast förorsakat av vissa större likvider till utlandet.

Såsom ovan berörts, sökte riksbanken vid olika tillfällen reglerande ingripa på valutamarknaden. Ett av dessa interventionsförsök erhöll en större omfattning.

Den 17 november noterades en kurs å pund sterling av 18: 15. Samma dag erhöll riksbanken meddelande, att Danmark ämnade införa valutareglering. Även i Danmark noterades vid nämnda tidpunkt pundet i 18: 15. Detsamma var fallet i Norge.

Läget på den svenska valutamarknaden tedde sig i viss mån gynnsamt. Det var fullmäktige bekant, att vissa extraordinära likvider till utlandet voro fullgjorda. Minskad efterfrågan å valutor kunde sålunda väntas inträda, och vidare kunde förväntas, att innehavare av pundvaluta skulle komma att mera allmänt försälja sitt innehav vid en kurs av 18: 15. Oaktat riksbankens begränsade egna resurser ansågos därför förutsättningar vara för handen att kunna förhindra, att parikursen på pundvalutan mera konstant överskredes. Full-

mäktige beslöto därför, att riksbanken från och med den 18 november åter skulle notera växelkurserna och sälja pund sterling till 18:15. Valuta skulle dock endast tillhandahållas för sådana ändamål, som kunde anses för landet önskvärda.

Emellertid hade riksbanken för att stödja den svenska valutan redan den 12 november inlett underhandlingar med affärsbankerna om vissa kreditinskränkningar. Från och med den 18 samma månad påskyndades underhandlingarna, och den 21 november ledde dessa till det resultat, att svenska bankförbundet till sina medlemmar avlät en av bankförbundet i samråd med riksbanken utarbetad promemoria, innehållande riktlinjer för vissa kreditinskränkningar i avsikt dels att åstadkomma en begränsning av sådan varuimport, som ej kunde anses oundgängligen nödvändig för Sverige, och dels att söka framkalla ett ökat utbud av exportvalutor och förhindra spekulation i utländska valutor och i varor. I samband härmed inställdes riksbankens notering av växelkurserna.

Under de närmast följande dagarna steg visserligen pundkursen och nådde den 24 november ett maximum av 19:—. Den föll emellertid därefter snabbt och noterades redan den 28 november åter till 18:15. Under återstoden av året har densamma endast under tre dagar överstigit 18:15.

Dollarkursen nådde sitt högsta läge den 8 december, då densamma utgjorde 5:59. Därefter har dollarkursen i stort sett oavbrutet sjunkit och noterades vid utgången av 1931 till 5:29.

Riksbankens valutareserv sjönk, sedan Sverige frångått guldmyntfoten, nästan oavbrutet, tills densamma den 21 november nådde ett minimum av 19 miljoner kronor. Från denna tidpunkt har reserven åter stigit och utgjorde vid årsskiftet 49 miljoner kronor.

Guld-kassan ökades från 198 miljoner kronor efter guldmyntfotens upphävande till 213 miljoner kronor den 24 oktober. Den nedgick åter den 21 november till 206 miljoner kronor, vid vilket belopp den kvarstod vid årets utgång.»

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 27 september 1931 av frågan om befrielse för riksbanken från guldinlösnings-skyldigheten, varom fullmäktige samma dag gjort framställning, uttalade *chefen för finansdepartementet*, att penningpolitiken syntes bära inriktas på att med till buds stående medel bevara den svenska kronans inhemska köpkraft. Då det för fullföljande av detta syfte var nödvändigt för riksbanken att hava tillgång till ett tillförlitligt och representativt statistiskt material till bedömning av prisläget i landet på de varor och tjänster, som ingå i allmänhetens konsumtion, hava fullmäktige, på sätt närmare framgår av deras berättelse till utskottet, alltsedan den 11 oktober 1931 låtit införskaffa fortlöpande prisuppgifter i sådant hänseende och med ledning av dessa låtit konstruera en veckoindex för konsumtionsvarornas genomsnittliga prisnivå. De sålunda genom riksbankens försorg utförda prisstatistiska undersökningarna hava — i likhet med övriga i landet utarbetade indexserier — givit vid handen att, trots försämringen av svenska kronans yttre värde, kronans inhemska köpkraft hittills icke undergått någon nämnvärd förändring efter upphävandet av guldmyntfoten.

Fullmäktige hava i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 februari 1932 angående fortsatt befrielse för riksbanken från guldinlösnings-skyldighet till och med den 20 maj 1932 gjort följande uttalande i fråga om riksbankens penningpolitik med hänsyn till bevarandet av kronans inhemska köpkraft:

Vid guldmyntfotens upphävande angävo fullmäktige riksbankens avsikt vara att bevara kronans inhemska köpkraft. I den mån nämnda köpkraft mätes av riksbankens index, kan konstateras, att någon försämring av köpkraften hittills ej inträtt.

Fullmäktiges återopade uttalande bör emellertid ej erhålla den tolkningen, att fullmäktige åsyfta att bibehålla detaljprisnivån för samtliga konsumtionsvaror i genomsnitt oförändrad. På grund av prisstegringen å vissa import- och exportvaror, vilken småningom i större utsträckning kan väntas komma till uttryck även i detaljhandeln, skulle en penningpolitik av nämnda innebörd nödvändig göra en motsvarande nedpressning av priserna å de egentliga hemmamarknadsvarorna, en utveckling som för vårt land skulle skärpa verkningarna av den nuvarande krisen. Däremot bör i omförmälda uttalande inläggas den betydelsen, att riksbanken vill eftersträva att bibehålla genomsnittet av priserna å hemmamarknadsvarorna och å de viktigare i konsumtionen ingående tjänsterna på en i huvudsak oförändrad nivå. En penningpolitik enligt sistnämnda riktlinjer medgiver viss stegring av riksbankens index, nämligen i den mån en av växelkursstegringen och prisstegringar i utlandet föranledd höjning av priserna å import- och exportvaror (och av priser, som direkt sammanhånga med dessa) skulle giva upphov därtill. Med hänsyn till att en dylik prislehöjning endast i mindre grad komme att återverka på levnadskostnaderna, torde emellertid stegringen av de sistnämnda, vilken avspeglas i riksbankens index, ej bliva betydande. — — Enligt fullmäktiges mening bör en penningpolitik enligt ovan angivna riktlinjer medföra, att levnadskostnaderna blott inom trånga gränser komma att avvika från genomsnittet av desamma för år 1931.

Av det anförda framgår, att riksbanken vid bedömandet av fluktuationerna i prisnivån ej kan underlåta att taga hänsyn till orsakerna till de inträdda prislehöjningarna. Det är nämligen av betydelse att kunna konstatera, huruvida prisrörelsernas ursprung är att söka exempelvis i tullförhöjningar, förändrade växelkurser eller inflationstendenser på den inre marknaden, vilka framstå såsom primära i förhållande till växelkurserna. Vid en sådan analys av prisläget komma givetvis att beaktas jämväl andra prisindexberäkningar än riksbankens ovanberörda konsumtionsindex.

Uppenbart är, att fullmäktige i sin strävan att åstadkomma så stabila förhållanden som möjligt inom näringslivet taga hänsyn jämväl till andra faktorer än förändringar i prisnivån, framförallt till produktivitetsförhållanden och lagerhållning inom olika näringsgrenar.

Det vore givetvis önskvärt, att ett program för riksbankens penningpolitik kunde uppgöras, som erhöle så stor allmängiltighet som möjligt och kunde avse en längre tid. Med hänsyn till de många osäkerhetsmoment, som läget alljämt rymmer och så beroende som den inhemska ställningen är av vad som kan inträffa i utlandet, bör dock framhållas, att varje penningpolitiskt program för närvarande måste angivas att gälla endast tills vidare. Tidpunkten för fastställandet av ett program på längre sikt, innebärande riktlinjer för vården av en stabiliserad valuta, har enligt fullmäktiges mening ej ännu inträtt.

Till komplettering av det material, vilket stått till utskottets förfogande för bedömande av fullmäktiges behandling av valutafrågan, anhöll utskottet i skrivelse till fullmäktige den 8 april 1932 om upplysningar i följande hänseenden, nämligen

1) uppgift rörande anledningen till att åtgärder för upptagande av ett valutalån icke vidtagits tidigare än som skett, med angivande tillika, huruvida

Vissa kompletterande upplysningar från fullmäktige.

det enligt fullmäktiges uppfattning varit möjligt att, om sådant lån erhållits, upprätthålla guldmyntfot i Sverige;

2) uppgift om anledningen till att under föreliggande förhållanden åtgärder för Sveriges frångående av guldmyntfoten icke vidtogos i omedelbart samband med att England tog ett sådant steg;

3) redogörelse för skälen till och de närmare omständigheterna i samband med fullmäktiges åtgärd att under tiden den 18—21 november sälja pund sterling till en fixerad kurs av kronor 18:15; samt

4) redogörelse för det program beträffande penningpolitiken efter guldmyntfotens frångående, som av fullmäktige uppställts i avseende å kronans köpkraft såväl inom som utom landet, med angivande av de skäl, som härutinnan för fullmäktige varit utslagsgivande; i samband härmed borde diskontopolitiken särskilt belysas.

De sålunda begärda upplysningarna hava av fullmäktige lämnats i en den 14 april 1932 dagtecknad skrivelse.

Vad först angår frågan om anledningen till att åtgärder för *upptagande av ett valutalån* icke vidtagits tidigare än som skett samt betydelsen av ett sådant lån för upprätthållandet av guldmyntfot i Sverige, hava fullmäktige i sin berörda skrivelse anfört följande:

»I skrivelse den 10 april 1931 till bankoutskottet hemställde fullmäktige bland annat om sådan ändring av lag och reglemente för riksbanken, att riksbanken skulle erhålla rätt att begagna utländsk kredit utan begränsning av beloppets storlek. Enligt då gällande bestämmelser var den utländska upplåningen begränsad till 20 milj. kr. I motiveringen anförde fullmäktige bland annat, att riksbanken för det dåvarande ej hade behov av utländsk kredit men att förhållandena i detta avseende, såsom erfarenheten visat, kunde ändras. Den kredit, som banken ägde använda, syntes ej böra begränsas till så lågt belopp, att därigenom svårigheter kunde uppstå för riksbanken att tillgodose behovet av utländska betalningsmedel. Det vore emellertid ej möjligt att på förhand angiva huru stort belopp, som för sådant ändamål kunde erfordras.

Fullmäktiges förslag tillstyrktes av bankoutskottet och bifölls av riksdagen.

Redan år 1930 hade genomförts sådan ändring av reglementet för riksgäldskontoret, att riksgäldskontoret bemyndigats att på framställning av fullmäktige i riksbanken ställa till riksbankens förfogande riksgäldskontorets skattkammarväxlar eller skuldförbindelser i annan form intill erforderligt belopp i utländskt mynt med en löptid av högst två år.

Genom nu berörda ändringar av föreskrifterna för riksbanken och riksgäldskontoret hade de formella förutsättningarna skapats för en upplåning i utlandet från riksbankens sida mot den bästa säkerhet, som vårt land kan prestera. Liksom tidigare fanns givetvis därjämte den vägen öppen, att riksgäldskontoret upptog ett utländskt lån och ställde valutan till riksbankens förfogande.

Såsom framgår av fullmäktiges den 14 januari 1932 dagtecknade berättelse till bankoutskottet, vände i juni månad den kapitalström, som dittills tillfört de svenska affärsbankerna betydande belopp i utländska insättningar. Dessa, som vid utgången av maj uppgingo till 343 milj. kr., hade vid slutet av juni nedgått till 303 milj. kr. Efter de tyska banksvårigheterna i juli ökades

uttagen starkt. Den sista juli hade de utländska insättningarna minskats till 212 milj. kr. Dessa hemtagningar av utländskt kapital, som medförde en stark påfrestning på landets tillgång på disponibla utländska betalningsmedel, inneburo i realiteten en skuldåterbetalning. Under förutsättning att de svenska placeringarna i utlandet varit tillräckligt likvida, hade denna återbetalning bort kunna äga rum utan alltför svåra verkningar.

Efter den österrikiska krisen i maj hade riksbanken vidtagit en sådan omläggning av sina utländska tillgodohavanden, att dessa i möjligaste mån blevo betalbara vid anfordran. Såsom framgår av fullmäktiges ovannämnda berättelse till bankoutskottet, hade fullmäktige redan tidigare under året även fäst affärsbankernas uppmärksamhet på vikten av att ej fastlåsa de utländska tillgångarna, exempelvis genom inköp av obligationer.

Riksbankens och de svenska affärsbankernas sammanlagda överskott av utländska tillgångar den sista juli utgjorde enligt bankstatistiken ej mindre än 351 miljoner kronor. Riksbankens guldskassa utgjorde vid samma tidpunkt 238 miljoner kronor. På grund av storleken av dessa tillgångar ansågs ännu i början av augusti läget ej kräva omedelbara åtgärder i och för upptagande av ett utländskt lån. Från svensk sida torde vid nämnda tidpunkt ej på något håll hava ifrågasatts möjligheten av att erhålla ett svenskt statslån i utlandet.

Det torde i detta sammanhang böra erinras att, i den mån lånefrågan under augusti månad diskuterades, detta skedde huvudsakligen med hänsyn till de krav på utländsk valuta, som kunde väntas framkomma under vinterns lopp framför allt på grund av den ogynnsamma utrikeshandeln. Därav följde, att lånefrågan ej ansågs kräva så brådskande handläggning, som skulle hava varit fallet, om man ansett sig behöva räkna med att förhållandena skulle utveckla sig så katastrofalt, att England skulle nödgas frångå guldmyntfoten.

Läget försämrades under augusti månad. Hemtagningarna av utländska insättningar fortsatte i stor omfattning. Handelsbalansen var fortfarande ogynnsam. Efter bankkrisen i Tyskland och de därefter följande alltmera skärpta nödförordningarna voro de svenska placeringarna i Tyskland ej längre disponibla. Riksbankens egna tyska tillgodohavanden voro enligt under de senare åren tillämpad praxis ej större än den löpande rörelsen krävde.

På grund av berörda omständigheter och med hänsyn till den alltjämt ökade oron på den internationella penningmarknaden ansågo fullmäktige försiktigheten bjuda att söka trygga landets likviditet genom utländsk upplåning. Såsom omförmäles i fullmäktiges ovanberörda berättelse till bankoutskottet, gjorde fullmäktige den 5 september, efter förberedande förhandlingar med fullmäktige i riksgäldskontoret, framställning om upptagande genom riksgäldskontoret av ett större utländskt statslån för riksbankens räkning. Riksgäldskontoret uppdrog därefter åt vice häradshövding Marcus Wallenberg att såsom representant för det svenska bankkonsortium, som förmedlat de senaste utländska statslånen, föra låneunderhandlingarna.

Ännu vid sistnämnda tidpunkt ansågs på ledande affärsbankshåll, att det ej skulle möta svårigheter för vårt land att erhålla den önskade utländska försträckningen. Fullmäktige framhöllo nödvändigheten av, att låneförhandlingarna borde påskyndas. Härom voro dock meningarna delade hos affärsbankernas representanter. Från sistnämnda håll framfördes nämligen även den uppfattningen, att en dylik forcering varken vore lämplig eller behövlig. Denna mening visade sig sedermera vara oriktig. Förtroendekrisen i världen var så häftig, att intet land, huru stora dess tillgångar än syntes vara, med hänsyn till egna — verkliga eller befarade — svårigheter och till sin egen

likviditet, vågade binda sina medel genom försträckning till ett annat land, ens om den erbjudna säkerheten ansågs vara av bästa beskaffenhet.

Till svar å frågan, huruvida det enligt fullmäktiges mening varit möjligt att, om ett valutalån erhållits, upprätthålla guldmyntfoten i vårt land, få fullmäktige framhålla, att endast om ett dylikt lån av mycket betydande storlek erhållits, det hade varit tänkbart, att vårt land ej behövt frångå guldmyntfoten. I detta sammanhang anse fullmäktige sig ej hava anledning, att ingå på frågan, vilka följder ett bibehållande av guldmyntfoten skulle hava medfört för exporten och för utvecklingen av den inhemska prisnivån.

Om den utländska upplåningen skett på ett tidigt stadium, exempelvis i juni eller juli månad, är det emellertid sannolikt, att länets belopp bestämts huvudsakligen med hänsyn till det beräknade behovet av utländsk valuta på grund av den ogynnsamma handelsbalansen och därför sedermera visat sig otillräckligt. Alltefter som oron på penningmarknaden ökades, blev efterfrågan på utländska betalningsmedel av allt större omfattning. I all synnerhet blev detta fallet, sedan England frångått guldmyntfoten. Oron stegrades därigenom till panik. Stegringen av nämnda efterfrågan berodde då ej längre enbart på hemtagning av utländska insättningar utan jämväl därpå att man växlade till sig guldmynt för skrinläggning och köpte utländsk valuta för täckning av framtida behov. För att möta en sådan spekulation i den svenska kronans nedgång hade erfordrats mycket betydande utländska tillgångar. Det är emellertid ej möjligt att ens nu angiva, huru stort lån som skulle hava erfordrats och ej heller, om ett lån av betryggande storlek kunnat upptringras.»

Med avseende å frågan om anledningen till att under då föreliggande förhållanden åtgärder icke vidtogos för *Sveriges frångående av guldmyntfoten samtidigt som England* anföra fullmäktige i sin ovanberörda skrivelse följande:

»I 72 § regeringsformen stadgas, att undantag från skyldigheten att vid anfordran med guld inlösa av riksbanken utgivna sedlar må för viss tid medgivas, där sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödvändigt. Förutsättningarna för en tillämpning av nämnda dispensbestämmelse kunde enligt fullmäktiges mening för vårt lands vidkommande ej utan vidare anses föreligga, när meddelande ingick den 20 september, att England frångått guldmyntfoten. Även om det kunde antagas, att vårt land skulle möta stora svårigheter att upprätthålla guldmyntfoten, kunde det ej med visshet förutses, i vilken omfattning den i andra länder rådande crosstämningen skulle sprida sig även till svenska medborgare. Först om detta skedde, vore det att vänta, att anspråken på landets tillgång av guld och utländsk valuta skulle bliva övermäktiga. De omfattande och genomgripande verkningar, som ett upphävande av guldmyntfoten måste medföra, gjorde det enligt fullmäktiges mening ofrånkomligt, att trots de uppenbara svårigheterna ett försök gjordes att bibehålla guldmyntfoten. Därför talade med styrka även den omständigheten, att den 20 september förhandlingar ännu pågingo om upptagandet för riksgäldskontorets räkning av utländska lån, vilkas valuta skulle ställas till riksbankens förfogande.

Efterfrågan på guld och utländska valutor stegrades oavbrutet under dagarna den 21—24 september. Den 25 september syntes låneförhandlingarna hava inträtt i ett något gynnsammare läge. Samma dag minskades efterfrågan på utländska valutor. De förhoppningar, att oron vore i avtagande, som kunde framkallas därav, grusades följande dag, då efterfrågan åter ökades. Sedan lördagen den 26 september ingått meddelande, att någon kredit

i Amerika ej kunde erhållas, och söndagen den 27 september från Paris erfarits, att någon kredit därstädes ej kunde påräknas förrän möjligen tidigast efter kvartalsskiftet, samt riksbankens förråd av guld och utländska valutor nedgått i så hög grad, att, därest gulduttagen och efterfrågan på valutor fortsatte, riksbanken med all sannolikhet icke skulle ha kunnat den 30 september följa de i lagen givna bestämmelserna angående sedeltäckningen, ansågo fullmäktige förutsättningarna för den i 72 § regeringsformen medgivna befrielsen föreligga.»

Beträffande fullmäktiges åtgärd att under tiden 18—21 november 1931 *sälja pund sterling till en fixerad kurs av kronor 18:15* hava fullmäktige — till komplettering av redogörelsen för denna åtgärd i sin den 14 januari 1932 dagtecknade berättelse till bankoutskottet och vad som omförmäles därom i fullmäktiges protokoll — i sin nu förevarande skrivelse anfört följande:

»Ifrågavarande åtgärd innebar ett försök att med bibehållande av en fri valutahandel förhindra, att den svenska kronan noterades lägre än det engelska pundet. Såsom övre gräns för pundkursen fastställdes därför 18:15, vilket ungefär motsvarar pariteten under guldmyntfoten. Såsom berördes i förenämnda berättelse, syntes vid nämnda tidpunkt vissa såväl psykologiska som materiella förutsättningar för en dylik åtgärd vara för handen. Man räknade med, att samverkan kunde åstadkommas med övriga banker. Det syntes nämligen vara ett allmänt intresse att förhindra en sådan försämring av kronan, att pundkursen komme att överstiga 18:15. Man ansåg sig även kunna förvänta en allmän anslutning till ett försök att genom frivillig samverkan söka undvika risken av valutarestriktioner på lagstiftningens väg.

I och med införandet av frivilliga kreditrestriktioner, åsyftande framför allt att öka tillgången och minska efterfrågan på utländsk valuta, kunde försöket att åstadkomma en frivillig samverkan i fråga om tillhandahållandet av valuta uppgivas.»

Slutligen hava fullmäktige i sin här ifrågavarande skrivelse lämnat följande redogörelse för det *program beträffande penningpolitiken efter guldmyntfotens frångående*, som av fullmäktige uppställts i avseende å kronans köpkraft såväl inom som utom landet:

»Vid guldmyntfotens upphävande den 27 september 1931 angåvo fullmäktige riksbankens avsikt vara att bevara kronans inhemska köpkraft. Samma dag gjorde statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet ett uttalande till statsrådsprotokollet för finansärenden rörande den svenska penningpolitiken, vilket helt överensstämde med vad fullmäktige uttalat.

Det var att vänta att frångåendet av guldmyntfoten hos oss liksom i andra länder i första rummet skulle framkalla farhågor för inflation. Det deklarerade penningpolitiska programmet var givetvis ägnat att verka lugnande i detta avseende. Å andra sidan innebar programmet, att man ville förhindra, att prinsnivån inom Sverige skulle följa den internationella prisutvecklingen i nedåtgående riktning.

Programmet blev mera utförligt preciserat i fullmäktiges skrivelse till Konungen den 11 februari 1932 angående fortsatt befrielse från skyldigheten att inlösa sedlarna med guld.

I skrivelsen erinras, att den egentliga normen för riksbankens penningpolitik under tiden efter guldmyntfotens upphävande varit en stabilisering av kronans inre köpkraft. Denna köpkraft har ansetts kunna mätas i första

hand genom indextal för den genomsnittliga detaljprisnivån för de varor och tjänster, som ingå i allmänhetens konsumtion. Den stabilisering av kronans köpkraft i konsumenternas händer, som fullmäktige sålunda eftersträvat, har emellertid ej ansetts innebära en strikt reglering av detaljprisnivån efter en bestämd prisindex. För att åstadkomma möjligast stabila förhållanden för det inhemska näringslivet hava fullmäktige ansett sig böra taga hänsyn till orsakerna till inträffade prisrörelser. Fullmäktige hava exempelvis ej ansett sig böra hindra en sådan stegring av den allmänna prisnivån, som direkt orsakats av höjda tullar eller acciser, ej heller en sådan stegring, som varit en omedelbar följd av höjda växelkurser eller av höjda utlandspriser på varor, som ingå i vår utrikeshandel. Om i dessa fall en oförändrad prisnivå skulle hava bevarats, hade detta förutsatt en nedpressning av priserna på de egentliga hemmamarknadsvarorna, varigenom depressionens verkningar skulle hava förstärkts. Fullmäktige hava därför i första hand eftersträvat en stabilisering av priserna å sistnämnda varor. Enligt fullmäktiges mening skulle en penningpolitik enligt dessa riktlinjer medföra att levnadskostnaderna blott inom trånga gränser komme att avvika från genomsnittet av desamma för år 1931.

I fullmäktiges förenämnda skrivelse framhålles vidare, att de för penningpolitiken angivna riktlinjerna överensstämde med det uttalande i ämnet, som gjorts av statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet vid föredragning inför Kungl. Maj:t av finansplan och inkomstberäkning för budgetåret 1932/1933.

Vad beträffar kronans yttre värde, det vill säga dess köpkraft i förhållande till utländska valutor, har riksbanken i stort sett avstått från att söka åstadkomma en reglering av desamma. Orsakerna härtill hava varit, dels att riksbanken saknat erforderliga resurser för en dylik reglering, dels att förhållandet mellan de olika utländska valutorna varit så instabilt, att en fast anknytning till en bestämd utländsk valuta skulle medfört stora olägenheter. Detta innebar dock ej att riksbanken avstod från varje ingripande på valutamarknaden. Men i fråga om de utländska växelkurserna har riksbanken i huvudsak inskränkt sig till att genom vissa kreditrestriktioner förhindra en alltför stark stegring av dessa kurser samt att utjämna mindre kursrörelser. Samtidigt hava fullmäktige sökt skapa en valutareserv, som i framtiden skulle möjliggöra en mer effektiv valutapolitik.

Att den faktiska prisutvecklingen haft ett förlopp, som överensstämmer med de av fullmäktige uppställda riktlinjerna, torde framgå av bifogade tabell över riksbankens konsumtionsprisindex. Sedan september 1931 har sagda index stigit 1.1 procent. Av denna prisstegring torde cirka 0.66 procent kunna anses vara orsakad av höjda tullar och acciser.

Även partipriserna hava efter upphävandet av guldmyntfoten visat en hög grad av stabilitet.

Den av riksbanken förda diskontopolitiken har i första rummet bestämts av ovan angivna penningpolitiska syftsmål under samtidigt hänsynstagande, i den mån så utan fara för valutan kunnat ske, till näringslivets krav på låga räntesatser.

Såsom ovan berörts var det vid frågåendet av guldmyntfoten närmast att befara, att allmänhetens farhågor för en kraftig försämring av penningvärdet skulle föranleda en utveckling i inflationistisk riktning. I själva verket visade sig också omedelbart en stark efterfrågan på vissa varuslag. För att från början förebygga varje tendens till allmän prisstegring beslöto fullmäktige vidtaga en höjning av diskontot från 6 till 8 procent. Givetvis avsågo fullmäktige därmed även att motverka spekulatören i en försämring av den svenska valutans yttre värde.

Den starka efterfrågan på vissa varor avtog tämligen hastigt. Sedan kvartalsskiftet september—oktober passerats och fullmäktige kunnat konstatera att någon prisstegringstendens ej längre förefanns samt att valutakurserna i någon mån stabiliserats, sänktes diskontot den 8 oktober till 7 procent och den 19 oktober ytterligare till 6 procent. Sistnämnda diskonto bibehölls till den 19 februari 1932, då detsamma nedsattes till $5\frac{1}{2}$ procent. Det hade redan före nämnda tidpunkt med fog kunnat anföras, att den inre prisutvecklingen ej längre påkallade ett så högt diskonto som 6 procent. Det skäl, som framför allt varit avgörande för fullmäktiges ståndpunkt att ej tidigare nedsätta räntan, hade emellertid varit dels hänsyn till penningmarknadens läge, dels ock nödvändigheten att i så hög grad som möjligt trygga tillgången på utländsk valuta. När man nu skred till en räntesänkning, ansågs försiktigheten bjuda, att densamma begränsades till en halv procent. Flertalet av de affärsbanker, som uttalade sig för en räntesänkning, gjorde detsamma under uttrycklig förutsättning, att den ej överstege $\frac{1}{2}$ procent. Även den meningen hade dock förespråkare från affärsbankshåll, att man ytterligare någon tid borde uppskjuta varje räntesänkning. Med hänsyn till de osäkra valutaläget beslöto fullmäktige att samtidigt med räntesänkningen offentliggöra ett uttalande av innebörd, att de tillämpade frivilliga kreditrestriktionerna fortfarande skulle iakttagas. Emellertid blev utvecklingen även i fortsättningen gynnsam, och redan den 3 mars kunde fullmäktige ytterligare sänka diskontot till 5 procent.»

Såsom bilagor till detta utlåtande har utskottet ansett sig böra föga vissa sammanställningar *dels* angående riksbankens och affärsbankernas ställning under år 1931 och i början av år 1932 m. m. (*Bilaga 1*), *dels* angående riksbankens diskonto under samma tid (*Bilaga 2*), *dels ock* angående riksbankens prisindex för konsumtionsvaror (*Bilaga 3*).

Vid behandlingen av de penningpolitiska frågorna och fullmäktiges handhavande av valutavärden torde det vara lämpligt att först beröra förhållandena *intill den tidpunkt, då riksbanken befriades från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld*, för att därefter ingå på det nya läge, som inträtt efter uppgivandet av guldmyntfoten. *Utskottet.*

Då utskottet sökt bilda sig ett omdöme om fullmäktiges åtgöranden under den utveckling, som ledde fram till att den svenska valutan löstes från sambandet med guld, har det icke syns nödvändigt att först taga ståndpunkt till frågan, huruvida ett fasthållande vid guldmyntfoten under alla förhållanden skulle hava varit för landet mest önskvärt, en fråga som numera väsentligen torde hava ett teoretiskt intresse. Utskottet har nämligen att utgå från att de allmänna riktlinjerna för penningpolitiken fastställas icke av fullmäktige utan av statsmakterna samt att vidmakthållandet av sedlarnas inlöselighet med guld alltså varit rättesnöret för riksbanksledningen. Från denna utgångspunkt har det ålegat fullmäktige att icke utan uppenbart nödtvång uppgiva guldmyntfoten. Någon invändning synes alltså icke kunna göras mot att fullmäktige även efter guldmyntfotens fall i England ansett sig böra invänta resultatet av de igångsatta underhandlingarna om ett valutalån, innan framställning gjordes om befrielse från skyldigheten att inlösa sedlarna med guld.

Större tveksamhet ingiver frågan, huruvida fullmäktige tidigare än som skett bort inse de svårigheter, som kunde bliva förenade med upprätthållande av guldmyntfoten, och därav bort föranledas att söka upplägga ett valutalån av tillräcklig storlek för att möta tänkbara påfrestningar. Av vad fullmäktige på denna punkt anfört och utskottet i övrigt kunnat inhämta synes framgå, att tanken på att ett dylikt lån kunde bliva behövt framkommit i diskussionen inom landet först på eftersommaren 1931 eller ungefär vid samma tid som fullmäktige vidtogo åtgärder i berörda syfte. Avgörande för bedömandet av fullmäktiges handlingsätt härutinnan torde vara, vilken uppfattning man haft anledning hysa om Englands förmåga att hålla fast vid guldmyntfoten. I den mån ett frångående av guldmyntfoten i England kunde befaras, måste det nämligen anses ofrånkomligt, att ställningen även för den svenska valutan skulle bliva svår. Allmänt bekant torde vara, att ännu vid den engelska regeringskrisen i slutet av augusti 1931 guldmyntfotens upprätthållande ansågs vara en självklar uppgift för engelsk penningpolitik samt att man i England icke ansåg sig behöva befaras, att omständigheterna kunde tvinga till guldmyntfotens övergivande. Vid sådant förhållande förefaller det knappast överraskande, att man icke i vårt land på allvar räknade med det händelseförlopp, som sedan inträdde. I ljuset av den senare utveckling, som nu är känd, kan det visserligen synas, som om kreditkriserna under våren och sommaren i Mellaneuropa kunnat utgöra en anledning att överväga behovet av en omfattande utlandskredit. Något omedelbart behov av en dylik kredit förelåg emellertid icke vid denna tidpunkt. En erinran mot fullmäktige för underlåtenhet att säkerställa sådan kredit skulle sålunda grundas på, att fullmäktige bort skrida till ett sådant steg till följd av farhågor för att lånevägen några månader senare skulle på grund av den alltmer skärpta förtroendekrisen vara stängd eller svårframkomlig. I betraktande av föreliggande omständigheter saknar utskottet skäl att giva uttryck åt den uppfattningen, att fullmäktige brustit i rimligt förutseende, därför att de underlåtit att vid en tidpunkt, då detta ännu kunnat vara möjligt, upptaga ett valutalån av den omfattning, som skulle hava varit nödvändigt för att trots Englands uppgivande av guldmyntfoten upprätthålla den svenska kronans guldvärde.

Den penningpolitiska *utvecklingen efter guldmyntfotens upphävande* och fullmäktiges åtgöranden för att fylla sin valutavårdande uppgift synas kräva mera ingående behandling, bland annat med hänsyn till att de uttalanden, åt vilka statsmakterna i dessa hänseenden giva sin anslutning, torde kunna få karaktär av riktlinjer för vår penningpolitik under den närmaste framtiden. I motsats mot vad ovan sagts om utvecklingen före guldmyntfotens upphävande gäller nämligen beträffande utskottets granskning av fullmäktiges åtgärder under den därefter följande tiden, att jämväl de grundläggande riktlinjerna för vår valutapolitik falla inom ramen för granskningsarbetet.

De olika möjligheter, som efter guldmyntfotens upphävande erbjudit sig vid valet av riktlinjer för vår valutapolitik, torde kunna sammanföras i trenne

huvudgrupper. Den första skulle hava inneburit ett inriktande av riksbankens strävan på att snarast möjligt söka å nyo anknyta till guld-
paritet. antingen med kronans gamla guldvärde bevarat eller vid en annan, lägre guld-
paritet. Det andra alternativet skulle hava varit att binda den svenska kronan
i fast förhållande till någon främmande valuta, som icke vilade på guld-
det, närmast det engelska pundet. Den tredje
utvägen vore slutligen att taga sikte på kronans värde i förhållande till va-
ror och tjänster samt att till rättesnöre för penningpolitiken välja en strävan
att uppnå eller upprätthålla en viss prisnivå.

På de sålunda angivna alternativen finner utskottet anledning ingå endast
i den mån, de kunna anses för närvarande äga praktisk betydelse. Från den-
na synpunkt torde en anknytning till guld-
det vid en lägre
paritet än den gamla för ögonblicket kunna lämnas ur räkningen.

Krav på åtgärder för att snarast möjligt kunna återknyta kronan
till guld-
det vid den gamla pariteten hava icke blivit fram-
förda med någon större styrka. Tydligt är, att en målmedveten strävan att
återföra kronans värde till den gamla guldpariteten under nuvarande förhål-
landen skulle nödvändiggöra en utpräglad deflationspolitik. En sådan politik
vill utskottet icke förorda.

En fast anknytning av kronan vid det engelska pun-
det synes icke äga sådan aktualitet, att ett närmare övervägande härom nu
skulle vara påkallat.

Om utskottet sålunda hyser den uppfattningen, att riktpunkten för vår valuta-
politik icke med fördel kunnat eller kan väljas vare sig i en viss guldparitet eller
i en anknytning till det engelska pundet, anser utskottet att strävandena att
reglera kronans värde i stället böra taga till utgångspunkt den inhemska pris-
nivån och vårt eget näringslivs behov. Härav följer emellertid icke, att det
av chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet för den 27 septem-
ber 1931 och av fullmäktige angivna programmet att med till buds stående med-
del bevara den svenska kronans inhemska köpkraft
ensamt kan utgöra grundval för berörda strävanden. Ej heller synes nämnda
program i och för sig vara av så otvetydig innebörd, att det utan närmare
utveckling skulle kunna godtagas såsom rättesnöre för den närmaste tidens
penningpolitik.

Berörda program har också i vissa avseenden blivit föremål för olika me-
ningar, som jämnväl varit företrädade inom utskottet.

Å ena sidan har kritik med en viss skärpa riktats mot riksbankens ränte-
politik och de genomförda kreditrestriktionerna, vilka ansetts medföra alltför
tungt bördor för näringslivet och tolkats såsom uttryck för en deflationistisk
prispolitik. Det har i anslutning härtill påyrkats, att riksdagen skulle i valu-
tafrågan giva direktiv, som innebure ett avvisande av en sådan politik och
ett förord för en viss höjning av prisnivån — vilken höjning dock icke finge
äga utpräglad inflationistisk karaktär — ävensom ett framhävande av det
önskvärda i lägre räntesatser.

Å andra sidan har man utgått från önskvärdheten att bibehålla i huvudsak oförändrade levnadskostnader. Samtidigt har dock medgivits, att det starka prisfall, som ägt rum, haft skadliga verkningar, och man har icke velat motsätta sig en återhämtning av den för producenterna i främsta rummet betydelsefulla partiprisnivån, under förutsättning att denna återhämtning hölles inom sådana gränser, att den kunde med penningpolitiska hjälpmedel behäskas, och icke medförde en påtaglig höjning av levnadskostnaderna.

Det vill synas, som om de sålunda från olika sidor framförda meningarna icke så väsentligt avvika vare sig från varandra eller från förberörda program, särskilt sådant detta utvecklats i fullmäktiges skrivelse av den 11 februari 1932, att icke nämnda meningar skulle kunna inrymmas inom de allmänna riktlinjer, som innefattas i programmet. Enligt utskottets uppfattning torde också ett sådant inrymmande kunna ske under tvenne förutsättningar, nämligen *dels* att fullmäktiges uttalande på det sättet kompletteras, att hinder lika kraftigt resas mot en fortsatt deflation som mot en ursprungligen befarad inflation, *dels ock* att den åsyftade återhämtningen av priserna icke tänkes gå tillbaka till en alltför avlägset liggande prisnivå.

Om, i enlighet med sistnämnda förutsättning, ansträngningarna icke torde böra inriktas på att uppnå en mera väsentlig höjning av prisnivån, innebär detta självfallet icke, att priserna i september 1931 eller under de därefter förflutna månaderna behöva tillmätas någon särskild grad av okränkbarhet. I detta hänseende torde det vara skäl att jämväl framhäva innebörden i den utveckling av riksbankens program, som fullmäktige givit i sin nyssnämnda skrivelse den 11 februari 1932. Däri framhålles uttryckligen, att avsikten icke varit eller är att motverka varje stegring av prisnivån, och fullmäktige angiva särskilt vissa faktorer, vilka böra tillåtas att verka i prishöjande riktning utan att föranleda motverkande åtgärder. Då utlandsvalutorna stigit i värde och därmed priserna på importvaror stegrats, måste detta tydligen i och för sig vara ägnat att verka höjande på den svenska prisnivån. Om likaledes genom växelkursernas inverkan svenska exportvaror blivit höjda i pris, blir följden densamma. En penningpolitik, som åsyftade att bibehålla en oförändrad prisnivå, måste under sådana förhållanden inriktas på att genom nedtryckning av andra inhemska priser bevara den gamla jämvikten. Då en sådan politik tydligen icke åsyftas eller kan åsyftas, måste sålunda prishöjningar av nyssnämnda båda slag liksom även prishöjningar på grund av tullförhöjningar, vara förenliga med de av fullmäktige angivna riktlinjerna. Såsom fullmäktige framhållit, skulle ett motverkande av dylika prisförhöjningar genom nedpressning av priserna på de egentliga hemmamarknadsvarorna för vårt land skärpa verkningarna av den nuvarande krisen. Men även priserna på egentliga hemmamarknadsvaror böra uppenbarligen kunna tillåtas att stiga, försåvitt detta icke mera kännbart påverkar levnadskostnaderna.

Det torde i detta sammanhang böra understrykas, att penningpolitiken icke schematiskt bör bindas vid vissa indextal, något som fullmäktige icke heller torde hava avsett. Vid strävandet att handhava penningpolitiken i hela landets intresse måste så många faktorer spela in, att en formell och enkel regel

icke synes kunna uppställas. Med hänsyn härtill vill utskottet, i anslutning till vad nyss framhävts rörande huvudpunkterna av det i fullmäktiges berörda skrivelse den 11 februari 1932 angivna programmet, uttala, att inom ramen för nämnda program bör kunna föras en penningpolitik, som medger en skälig återhämtning av priserna, samtidigt med att trygghet skapas mot de faror, vilka åtfölja en inflation i detta begrepps vedertagna betydelse.

Men även en utveckling i riktning mot en ytterligare nedtryckning av prisnivån synes, såsom redan antytts, böra med styrka förhindras. Såvitt utskottet kunnat finna, har missnöjet med den hittills förda penningpolitiken icke riktat sig mot det i omförmälda program innefattade hindret för en mera betydande prisstegring. Vad kritiken tagit sikte på är fastmera, att en återhämtning av priserna inom av programmet antydda gränser så långt ifrån ägt rum, att prisnivån synts fortfarande hava varit i sjunkande, att stegringen i vissa av växelkurserna påverkade priser kompensrats genom nedtryckning av inhemska priser och att alltså i viss mån en sådan utveckling ägt rum, som enligt vad fullmäktige själva yttrat vore ägnad att skärpa verkningarna av den nuvarande krisen. I den mån nämnda utveckling främjats eller icke hindrats av den förda ränte- och kreditpolitiken, skulle, har det gjorts gällande, denna alltså hava haft en deflationistisk karaktär till skada för näringslivet.

Utan tvivel föreligga stora svårigheter att fälla ett tillförlitligt omdöme om orsakerna till den utveckling, som i detta hänseende försiggått. Den roll, ränte- och kreditpolitiken härvidlag kan spela, är omstridd, och utskottet har icke anledning att för sin del giva uttryck åt någon bestämd uppfattning om den större eller mindre effektiviteten hos de penningpolitiska medlen, då det gäller att i en situation som den nuvarande påverka prisnivån. Utgår man emellertid ifrån, att dessa medel under alla omständigheter måste anses höra till de betydelsefulla faktorerna, torde det icke saknas fog för den uppfattningen, att en penningpolitik, som främst tar sikte på att hindra uppkomsten av en befarad inflationistisk prisstegring, gärna får en tendens att verka i pristryckande riktning.

Då det av fullmäktige angivna programmet för vår penningpolitik fått sin ursprungliga form under intrycket av farhågorna för en inflationistisk prisstegring, är det naturligt, att uppmärksamheten i främsta rummet inriktats på att möta nämnda farhågor. Mot bakgrunden härav har man att bedöma de extraordinärt höga räntesatser, som — om med tvingande skäl må vara osagt — upprätthållits under någon tid efter guldmyntfotens frångående. Det torde emellertid vara angeläget att lika uttryckligt fästa uppmärksamheten på riskerna av ett fortsatt prisfall eller av åtgärder, vilka lägga hinder i vägen för den önskvärda återhämtning av priserna, som synes förenlig med vad utskottet här ovan närmare utvecklat. I samband härmed vill utskottet i fråga om räntesättningen endast framhålla, att det uppenbarligen måste vara ett allmänt önskemål, att räntorna inom landet hållas på den lägsta nivå, som överhuvud taget är möjlig utan att det för penningpolitiken uppställda målet äventyras.

De reflektioner, till vilka granskningen av fullmäktiges handhavande av valutapolitiken sålunda givit anledning, har utskottet härigenom velat för riksdagen

omförmåla.

2:o.

**Ang. vissa
krediter för
Kreuger-
koncernen
m. m.**

Vid granskning av fullmäktiges protokoll har utskottet uppmärksammat, att vid skilda tillfällen under år 1931 betydande krediter lämnats av riksbanken till Skandinaviska kreditaktiebolaget eller vissa till den s. k. Kreugerkoncernen anslutna bolag. Ett par av de åtgärder, som i detta avseende vidtagits, hava icke från början upptagits i fullmäktiges protokoll. Liknande kreditgivning har, enligt vad som inhämtats av fullmäktiges särskilda protokoll för gångna månader av år 1932, ägt rum även under sistnämnda år.

Då utskottet ansett det vara av vikt att erhålla en sammanfattande redogörelse från fullmäktiges sida rörande ifrågavarande kreditgivning, har utskottet i skrivelse till fullmäktige den 8 april 1932 anhållit om en dylik redogörelse. Nämnda redogörelse borde innefatta såväl uppgift om samtliga de beslut och åtgärder, som efter utgången av den tid, för vilken ansvarsfrihet av 1931 års riksdag beviljats fullmäktige, vidtagits av riksbanksledningen — därvid beträffande åtgärder, vilka icke grundade sig på protokollförda beslut av fullmäktige, borde angivas orsaken till att frågan icke gjorts till föremål för dylikt beslut — som ock en framställning rörande de närmare omständigheter, vilka vid fullmäktiges ställningstagande till hithörande ärenden varit avgörande.

I skrivelse den 11 april 1932 hava fullmäktige lämnat den sålunda begärda redogörelsen.

**Fullmäktiges
redogörelse den
11 april
1932.**

Inledningsvis anföra fullmäktige i nämnda skrivelse, att läget på penningmarknaden i början av år 1931, i korthet sammanfattat, varit följande:

På grund av stora utländska insättningar hos affärsbankerna hade dessa god tillgång på rörelsemedel. Bankernas upplåning i riksbanken var ej betydande. Enligt den officiella bankstatistiken uppgingo de utländska insättningarna i svenska banker vid utgången av januari 1931 till omkring 265 miljoner kronor. Samtliga bankers upplåning i riksbanken utgjorde vid samma tidpunkt omkring 103 miljoner kronor, varav ett belopp av 57 miljoner kronor föll på Skandinaviska kreditaktiebolaget.

Utvecklingen under de fem första månaderna av året gick i samma riktning. Utlandets förtroende för placeringar i Sverige förblev orubbat, vilket i sin tur för vårt land medförde en fortsatt god tillgång på penningar.

I denna situation på penningmarknaden hade i februari och april månader 1931 framkommit de kreditanspråk, för vilka i fullmäktiges skrivelse lämnats följande redogörelse:

Rediskonteringsrätt för vissa banker i februari—mars 1931 intill ett belopp av 32 miljoner kronor.

»I slutet av januari och under februari 1931 underhandlade bankdirektörerna Rydbeck och Lauritzen i Skandinaviska kreditaktiebolaget samt ingenjören Ivar

Kreuger med förste deputeraden om en eventuell rediskonteringskredit för Skandinaviska kreditaktiebolaget, Stockholms Enskilda Bank och Stockholms Intecknings Garanti Aktiebolag å tillhoppa 32 miljoner kronor (fördelad på nämnda banker med respektive 20, 8 och 4 miljoner kronor), avseende växlar mellan Svenska Tändsticksaktiebolaget och Polska Tändsticksmonopolbolaget. Förste deputeraden framhöll därvid, att han principiellt vore emot utländsk kreditgivning. Häremot framhölls emellertid, att penningmarknaden ej ställde hinder i vägen för kreditens beviljande.

Rörande ändamålet med krediten erhöll förste deputeraden av Kreuger vissa uppgifter, i huvudsak av följande innebörd.

Kreditbehovet var en följd av ett under hösten 1930 med Polen träffat avtal. I anledning av förste deputeradens kritik av att en dylik kapitalkrävande transaktion avslutats under dåvarande osäkra förhållanden anförde Kreuger bland annat, att större delen av de behövliga medlen skulle anskaffas från utlandet. Den svenska penningmarknaden skulle behöva tagas i anspråk för ett belopp av 8 miljoner dollars, vilka skulle vara återbetalda före årets slut. Avtalet hade på sin tid ansetts nödvändigt dels för att ernå en förbättring av ett Tändsticksbolagets polska monopolavtal, dels för att erhålla förlängning av en koncession för telefonbolaget L. M. Ericsson, vilken eljest snart skulle utlöpa. Sistnämnda företag hade därigenom även erhållit vissa leveranser, som beredde möjligheter till ökad sysselsättning för arbetarna vid de svenska telefonfabrikerna. Vid samtalet med Kreuger framhölls, att det ur allmänna synpunkter syntes angeläget, att koncernen sökte göra sin ställning så likvid som möjligt, vilket Kreuger sade sig skola beakta.

Med hänsyn till de upplysningar, som sålunda erhållits, och i betraktande av ifrågavarande bankers soliditet ansågo fullmäktige sig böra bevilja de tre bankerna den begärda rätten till rediskontering av ifrågavarande växlar. För att understryka, att fullmäktige ansågo krediten mindre önskvärd, och att den borde tagas i anspråk i så liten omfattning som möjligt, bestämdes, att riksbanken för den första tremånadersperioden skulle tillämpa en räntesats, som med $\frac{1}{2}$ procent översteg riksbankens diskonto. Riksbanken förbehöll sig full frihet beträffande högre ränta vid eventuell omsättning.

Skandinaviska kreditaktiebolaget tog den 28 mars riksbanken i anspråk för sin andel av krediten, 20 miljoner kronor. Stockholms Intecknings Garanti Aktiebolag rediskonterade den 1 april 1.75 miljoner kronor av sin andel. Växlarna löstes den 25 juni. Stockholms Enskilda Bank har ej begagnat sig av rätten till dylik återbelåning.

Då riksdagen den 5 april detta år behandlade frågan om en stödaktion för Skandinaviska kreditaktiebolaget, utgjorde det utestående beloppet av denna kredit för riksbankens vidkommande 20 miljoner kronor.

Rediskonteringsrätt för Skandinaviska kreditaktiebolaget i april—maj 1931 intill ett belopp av 74.7 miljoner kronor.

Ända till i juni månad karakteriserades den svenska penningmarknaden av en riklig penningtillgång. De utländska insättningarna nådde sin toppunkt i maj. Den sista april uppgick Skandinaviska kreditaktiebolagets rediskontering och upplåning i riksbanken till omkring 87 miljoner kronor. Motsvarande belopp utgjorde vid utgången av samma månad åren 1928—1930 omkring 66.73 och 1 miljoner kronor respektive.

I slutet av april 1931 hade den internationella krisen ej ännu fått den utpräglade karaktär av förtroendekris, som blev utmärkande för densamma i och med de österrikiska banksvårigheterna. Dessa inträffade omkring mitten av maj. Läget på den internationella penningmarknaden var dock redan av

den art, att Kreugerkoncernen ånyo hade behov av att få taga den inhemska marknaden i anspråk. Hänvisande till svårigheterna att göra vissa avtalade emissioner och att erhålla utländsk kredit, gjorde Kreuger i slutet av april en förfrågan i riksbanken, huruvida vissa av koncernföretagen kunde erhålla kredit i riksbanken mot säkerhet av tyska obligationer samt, om så erfordrades, borgen av Skandinaviska kreditaktiebolaget för viss del av krediten. Han erhöll det besked, att riksbanken ej ville lämna någon kredit till koncernföretagen. Om koncernens svenska bankförbindelser ansågo sig böra lämna krediten och i anledning därav ville förskaffa sig viss rediskonteringsmöjlighet i riksbanken, finge dessa förhandla därom med riksbanken.

Några dagar senare upptog Skandinaviska kreditaktiebolaget genom bankdirektör Lauritzen underhandlingar med förste deputeraden i denna fråga. Bankdirektör Lauritzen meddelade därvid, att Skandinaviska kreditaktiebolaget ansågo sig icke kunna undandraga sig att lämna aktiebolaget Kreuger & Toll och Svenska tändsticksaktiebolaget en kredit på — enligt förste deputeradens anteckningar — cirka 30 miljoner dollars. Beloppet skulle användas för viss under föregående år avtalad likvid till tyska staten. Härav kunde Skandinaviska kreditaktiebolaget tillhandahålla 10 miljoner dollars och sannolikt även större delen av återstående 20 miljoner dollars. Krediten, som avsåg en tid av 6 månader, skulle lämnas mot tremånadersväxlar. Som hypotek hade Skandinaviska kreditaktiebolaget erbjudits tyska 6 % statsobligationer att belånas efter en kurs av 70 procent. En förutsättning för att Skandinaviska kreditaktiebolaget skulle lämna krediten vore, att banken erhöle en rediskonteringskredit att användas i händelse av behov, avseende motvärdet av 20 miljoner dollars.

Då fullmäktige i slutet av april och början av maj hade att taga ståndpunkt till frågan, huruvida denna framställning skulle beviljas, var läget sådant, att om framställningen avslagits, detta säkerligen lett därtill, att Kreugerkoncernen ej kunnat fullgöra likviden till Tyskland. Det är givetvis omöjligt att närmare angiva, vilka följder i övrigt ett avslag skulle hava medfört. Otvivelaktigt torde dock vara, att verkningarna av att likviden uteblivit, skulle hava blivit synnerligen ingripande, i första hand för Kreugerkoncernen men även för svensk bankväsen. Det kunde befaras, att enbart ryktet om betalningssvårigheter för koncernen skulle, bortsett från andra följder, framkalla en sådan oro i utlandet beträffande de svenska bankerna, att de utländska insättarna i forcerat tempo komme att hemtaga sina tillgodohavanden. Därigenom kunde hava föranletts likviditetssvårigheter, som ej kunnat undgå att medföra menliga verkningar för bankväsendet och för den svenska valutan. Såvitt då, före den österrikiska krisen, kunde bedömas, var det, om förhållandena ej utvecklade sig i alltför ogynnsam riktning, vid ett bifall till framställningen ej uteslutet, att riksbanken ej skulle behöva anlitas. Fullmäktige vilja erinra därom, att, trots den österrikiska krisen, Skandinaviska kreditaktiebolaget först i slutet av juli — efter det tyska bankmuratoriet — behövde börja att taga krediten i anspråk. Och även om det skulle visa sig, att Skandinaviska kreditaktiebolaget behövde falla tillbaka på riksbanken för hela den avtalade krediten, ansågo fullmäktige sig vid tidpunkten för dess beviljande kunna räkna med, att det skulle bliva möjligt för koncernen att genom sina planerade emissioner eller genom realisation av vissa tillgångar återställa sin likviditet. Sistnämnda synpunkt gjordes med styrka gällande av Skandinaviska kreditaktiebolaget.

Vad beträffar säkerheten för krediten, ansågo fullmäktige sig ej behöva hysa några farhågor. Krediten skulle lämnas till Skandinaviska kreditaktiebolaget, som kunde förutsättas vara noggrant orienterat angående koncernens ställning och som i sin tur skulle erhålla säkerhet, som måste anses betryg-

gande. Det fanns icke någon anledning att ifrågasätta riktigheten av de bokslut för Kreugerbolagen, som underskrivits av bolagens styrelser.

På grund av ovan anförda skäl förklarade fullmäktige sig beredda att medgiva Skandinaviska kreditaktiebolaget rediskonteringsrätt i riksbanken, i den mån så skulle erfordras, för växlar, utställda av Kreuger och accepterade av Svenska tändsticksaktiebolaget respektive aktiebolaget Kreuger & Toll, till ett sammanlagt kronbelopp, motsvarande 20 miljoner dollars. Räntan skulle beräknas efter en räntesats, som med en procent översteg riksbankens diskonto för tremånadersväxlar.

Krediterna började ej användas förrän den 23 juli, då Skandinaviska kreditaktiebolaget återbelånade växlar till ett belopp av 15 miljoner kronor. Först i september hade krediterna i sin helhet tagits i anspråk.

Den 5 april detta år utgjorde det utestående beloppet av denna kredit för riksbankens vidkommande 74.7 miljoner kronor.

I fråga om båda de nu behandlade rediskonteringskrediterna till vissa affärsbanker gäller, att de föranletts av krediter till Kreugerkoncernen, vilka varit en följd av avtal, som träffats under åren 1929 och 1930. Först under år 1931 fick riksbanken kännedom om de av avtalen vållade finansieringssvårigheterna. Enligt vedertagen praxis har därvid från riksbankens sida ej föreskrivits, huru den kreditgivande banken borde handla. För den bankmässiga prövningen av kreditens berättigande hos affärsbanken måste denna ensam taga ansvaret. Fullmäktiges ståndpunkt beträffande riksbankens rediskonteringskrediter har bestämts av de konsekvenser, som kunde antagas bli en följd för det svenska bankväsendet av ett handlande enligt det ena eller andra alternativet.

Beträffande den omständigheten, att ifrågavarande rediskonteringskrediter ej från början upptagits i fullmäktiges protokoll, vilja fullmäktige erinra, att det sedan gammalt ej varit bruk att i fullmäktiges protokoll intaga beslut om rediskonteringskrediter vid riksbankens huvudkontor. Framställningar från bankerna om lån och rediskontering vid huvudkontoret inkomma vid olika tidpunkter på dagen och måste då omedelbart avgöras. En del av dessa blir det möjligt att föredraga vid fullmäktiges lånesammanträde samma dag, de inlämnats. Härvid skola fyra fullmäktige vara närvarande. Samtliga under dagen inkomna och bifallna framställningar införas i föredragningslistor, vilka genomgås vid följande dags lånesammanträde. I tveksamma fall har föredragning av framställning om rediskonteringsrätt skett under hand för fullmäktige. Så har ägt rum i båda här omnämnda fall.

I mitten av juli inträffade de tyska banksvårigheterna. Förtroendekrisen skärptes därigenom i utomordentlig grad. De utländska insättarna hemtogo i allt större omfattning sina placeringar i svenska banker. Vid utgången av maj och juni uppgingo dessa till 343 respektive 303 miljoner kronor. I slutet av juli hade de nedgått till 212 miljoner kronor.

I likhet med andra större svenska affärsbanker fick Skandinaviska kreditaktiebolaget vidkännas en stark påfrestning på grund av denna utveckling. Dessa förhållanden bidro till att fullmäktige med särskild uppmärksamhet följde kreditgivningen till denna bank. Det gällde att i dåvarande ömtåliga situation såvitt möjligt undvika varje åtgärd, som kunde framkalla oro beträffande det svenska bankväsendet, och samtidigt att på bästa sätt trygga riksbankens intresse såsom långgivare.

Fullmäktige, som då liksom tidigare stodo i ständig kontakt med bankinspektören, fingo av denne bekräftelse på att, enligt hans uppfattning, Skandinaviska kreditaktiebolaget erhållit fullt tillräckliga säkerheter för sina krediter till Kreugerkoncernen, och att Skandinaviska kreditaktiebolagets ställning i övrigt var fullt betryggande. Med hänsyn till storleken av de kredi-

ter, som banken erhållit, beslöto fullmäktige emellertid, att realsäkerhet skulle ställas för de krediter, som hade samband med Kreugerkoncernen. Riksbanken erhöll sedermera sådan i form av polska och tyska statsobligationer.

Tiden efter upphävandet av guldmyntfoten. Kredit till Svenska Tändsticksaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll i oktober 1931 intill ett belopp av 40 miljoner kronor.

Givetvis var valutaläget efter det att vårt land frångått guldmyntfoten synnerligen labilt. Valutamarknaden var ytterst känslig, och det kunde befaras, att den svenska valutans värdesättning i utlandet i hög grad kunde påverkas av varje orosrykte om svenskt bank- och finansväsen.

I denna situation framkom från Skandinaviska kreditaktiebolaget en begäran om viss omläggning av formen för de hittills berörda krediterna. Omläggningen beviljades, sedan bankinspektören förklarade, att ur de synpunkter, han hade att företräda, ej något vore att erinra mot densamma. Efter genomförandet av omläggningen voro krediterna formellt sett lämnade direkt till koncernföretagen mot Skandinaviska kreditaktiebolagets borgen såsom för egen skuld i stället för att de tidigare varit en direkt kredit till banken. Reellt medförde denna omläggning ingen förändring av riksbankens ställning på grund av dessa, ursprungligen till Skandinaviska kreditaktiebolaget lämnade krediter.

För att kunna bedöma storleken av de anspråk på utländsk valuta, som kunde väntas framträda, sökte fullmäktige införskaffa så fullständiga uppgifter som möjligt därom från större svenska företag, däribland Kreugerbolagen. Den 4 september, i samband med undersökningarna om behovet av ett valutalån, lämnade Kreuger i närvaro av bankdirektör Lauritzen inför fullmäktige en redogörelse för koncernens förestående större anspråk på valuta. Av denna framgick bland annat, att till mitten av maj 1932 något större behov av utländsk valuta icke vore att förvänta.

Kreugers kalkyler om penningbehovet visade sig emellertid redan i slutet av oktober ej hållbara. Detta berodde enligt uppgift på följande omständigheter.

Vissa utländska banker, med vilka tidigare avtal om kredit träffats, hade med anledning av marknadens läge förklarade sig icke kunna fullfölja överenskommelsen. Det hade visat sig omöjligt att till svensk valuta eller guldvaluta överföra tillgodohavanden i vissa länder, bland andra Tyskland och Ungern. Vissa utländska acceptkrediter finge icke omsättas utan väsentliga, tidigare ej påräknade amorteringar. En utbetalning till en stat, där koncernen hade tändsticksmonopol, måste fullgöras, ehuru det tidigare ställts i utsikt, att den skulle få uppskjutas till en senare tidpunkt.

Med anledning härav erfordrades en kredit å 40 miljoner kronor för Svenska Tändstickaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll. Som säkerhet erbjöd Kreuger utländska statsobligationer.

Skandinaviska kreditaktiebolaget hade på grund av bankens förutvarande stora engagemang förklarade sig icke kunna tillhandahålla ifrågavarande kredit.

Vid underhandlingarna om krediten meddelade Kreuger, att han förut konfererat därom med såväl finansministern som bankinspektören.

I anledning av framställningen överlade förste deputeraden med bankinspektören och bankdirektör Rydbeck. Bankinspektören framhöll därvid önskvärdheten av att ett arrangemang träffades och betonade de stora olägenheter, som skulle uppstå för svenskt bankväsen, om aktiebolaget Kreuger & Toll och Svenska Tändsticksaktiebolaget skulle nödgas inställa betalningarna.

Den 22 oktober kl. 11 f. m. beslöto fullmäktige att avslå låneansökningen. Anledning att protokollföra detta beslut ansågs ej föreligga.

Vid ett senare fullmäktigesammanträde samma dag meddelade fullmäktiges ordförande, att finansministern uttalat sina bekymmer över läget och hemställt, att man skulle söka finna en väg ur svårigheterna. Under samtalet hade möjligheten att finna en lösning genom belåning av aktier i Bolidens gruvaktiebolag berörts.

En framställning av Kreuger om en kredit å 86 miljoner kronor mot säkerhet av aktier i sistnämnda bolag, varom närmare förmåles i protokollet för den 23 oktober, hade fullmäktige ansett sig icke kunna bifalla.

Sistnämnda dag, den 23 oktober, ägde en konferens rum hos statsministern. Vid denna närvaro finansministern samt enligt kallelse fullmäktiges ordförande, förste deputeraden och herr Fehr. Under överläggningen betonades av nämnda regeringsmedlemmar, att en betalningsinställelse för koncernföretagen i dåvarande ömtåliga läge kunde medföra oöverskådliga konsekvenser för bankerna och landet i dess helhet. För att om möjligt undvika detta vore regeringen villig upptaga underhandlingar om förvärf av aktierna i Bolidens gruvaktiebolag. Någon definitiv ståndpunkt till frågan om pris och övriga villkor för förvärfvet hade man vid nämnda tidpunkt icke hunnit taga.

På eftermiddagen sammanträdde fullmäktige, därvid finansministern jämlikt Kungl. Maj:ts särskilt meddelade bemyndigande var närvarande vid överläggningen. Sedan finansministern, efter att å regeringens vägnar ha gjort viss, nedan angiven utfästelse, avträtt, beslöto fullmäktige att lämna en kredit å högst 40 miljoner kronor mot säkerhet av de erbjudna aktierna i Bolidens gruvaktiebolag och borgen för hela beloppet av Skandinaviska kreditaktiebolaget. Berörda utfästelse, som finnes intagen i fullmäktiges särskilda protokoll för den 23 oktober 1931, innebar regeringens åtagande att hos Konungen hemställa om proposition till riksdagen om statens övertagande av de pantförskrivna aktierna, för den händelse riksbanken bleve nödsakad att på grund av bristande likvid efter realisation övertaga dem.

Skandinaviska kreditaktiebolaget förklarade sig emellertid ej vilja ikläda sig borgen för denna kredit. I anledning därav beslöto fullmäktige följande dag medgiva, att borgen finge begränsas till halva kreditbeloppet, varvid förutsattes, att borgen skulle tecknas såsom proprieborgen och ej såsom bristborgen. Sedan fullmäktige meddelat, att villkoret om en dylik borgen vore oeftergivligt, förklarade Skandinaviska kreditaktiebolaget sig villigt att lämna en borgensförbindelse av sådan art. Finansministern hade ej något att erinra mot denna anordning.

Den 5 april detta år utgjorde det utestående beloppet av denna kredit 40 miljoner kronor.

I samband med denna kredit begärdes av riksbanken, att Kreuger skulle komplettera tidigare lämnade uppgifter rörande koncernen. Dels skedde detta muntligen, dels avlämnade Kreuger av honom underskrivna, den 5 november 1931 dagtecknade uppgifter på Svenska Tändsticksaktiebolagets och Aktiebolaget Kreuger & Tolls skulder den 15 oktober 1931 och därför lämnade säkerheter.

Kredit av ett bankkonsortium till Svenska Tändsticksaktiebolaget i februari 1932 å ursprungligen 16,680,000 kronor.

Innevarande år hava fullmäktige tillsammans med vissa affärsbanker beviljat ytterligare en kredit berörande Kreugerkoncernen. Detta skedde i slutet av sistlidna februari. Beträffande tillkomsten av denna kredit få fullmäktige anföra följande.

Enligt de uppgifter, som riksbanken erhållit rörande Kreugerkoncernens kortfristiga utländska skulder, förföll den 21 februari 1932 en större acceptkredit, som ett antal amerikanska banker lämnat Svenska Tändsticksaktiebolaget. Det hade uppgivits, att avtal träffats om omsättning av krediten på nio månader mot en avbetalning å 2 miljoner dollars. Fullmäktige, som med största uppmärksamhet följde utvecklingen, erhöilo i mitten av februari av såväl bankdirektör Rydbeck som representanter för Svenska Tändsticksaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll meddelande om att medel anskaffats såväl för denna avbetalning som för utbetalning av den 1 mars förfallande kupongränta å aktiebolaget Kreuger & Tolls obligationslån. För sistnämnda utbetalning erfordrades cirka 1.2 miljoner dollars.

Den 23 februari 1932 (den 21 februari var söndag och den 22 i Förenta staterna helgdag) meddelade bankdirektör Lauritzen och ingenjörerna Littorin och Bergman i Svenska Tändsticksaktiebolaget, att från amerikanskt håll gjord utfästelse att tillhandahålla medel för dessa likvider ej infriats. Under framhållande av att Svenska Tändsticksaktiebolaget vore nödsakat inställa betalningarna, för den händelse kreditfrågan ej ordnades samma dag, hemställdes, att riksbanken skulle tillhandahålla erforderlig kredit i svenska kronor samt försälja motsvarande dollarbelopp. Denna framställning avslog fullmäktige.

Då bankdirektör Lauritzen förklarade, att Skandinaviska kreditaktiebolaget i varje fall icke ensamt kunde tillhandahålla krediten, hänvisade förste deputeraden tändsticksbolaget att undersöka möjligheten av att erhålla densamma genom samverkan mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget, Svenska Handelsbanken och Stockholms Enskilda Bank.

Underhandlingar rörande krediten pågingo därefter hela dagen mellan representanter för nämnda tre affärsbanker samt för Svenska tändsticksaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll. Därvid visade det sig, att de uppgifter om Kreugerbolagens ställning, som deras representanter kunde lämna, voro mycket ofullständiga. På grund därav ansågo bankerna sig böra avböja att lämna den begärda krediten.

I detta läge ansågs påkallat att, då finansministern var bortrest, lämna statsministern en redogörelse för situationen. På hemställen av fullmäktiges ordförande infann sig statsministern i riksbanken. Då återstod endast ett par timmar, innan svaret till New York måste lämnas. Statssekreteraren i finansdepartementet hade kort förut kommit tillstädes.

Efter diskussion av olika möjligheter framkom slutligen ett förslag, som innefattade, bland annat, att riksbanken skulle deltaga med hälften, eventuellt $\frac{2}{3}$ av den begärda krediten. Två av affärsbankerna skulle övertaga vardera $\frac{1}{6}$, och ytterligare $\frac{1}{6}$ skulle eventuellt övertagas av en tredje affärsbank. Som säkerhet för krediten skulle pantförskrivnas utländska statsobligationer och svenska aktier samt ställas viss borgen.

De närvarande fullmäktige avböjde emellertid för riksbankens del förslaget. De förklarade sig beredda att förelägga fullmäktige ett förslag om riksbankens deltagande i krediten endast under förutsättning, att, därest så komme att av riksbanken påfordras, regeringen ville hos Konungen hemställa om avlåtande av proposition till riksdagen, att aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 skulle övertaga riksbankens andel av krediten.

Såsom framgår av fullmäktiges särskilda protokoll för sammanträdet den 24 sistlidna februari, gjorde statsministern i anledning härav utfästelse i ovanberört avseende.

Fullmäktige hava därefter bifallit förslaget om riksbankens deltagande tillsammans med två andra banker i en kredit till Svenska Tändsticksaktiebolaget å tillhoppa 16,680,000 kronor. Å densamma har genom försäljning av vissa aktier avbetalts 86,570 kronor.

Den 5 april detta år utgjorde det utestående kapitalbeloppet av denna kredit för riksbankens vidkommande 11,062,286: 67 kronor.

Krediterna lämnades i syfte att förebygga en omedelbar betalningsinställelse för Svenska tändsticksaktiebolaget och Aktiebolaget Kreuger & Toll med därav följande allvarliga konsekvenser för svenskt bankväsen, särskilt för Skandinaviska kreditaktiebolaget. Försträckningen gjordes emellertid betalbar efter uppsägningstid av 8 dagar.

Såsom ett villkor för krediterna uppställdes, att Kreugerbolagen skulle tillhandahålla de långivande bankernas representanter allt det material, som kunde erfordras för en fullständig undersökning av Kreugerkoncernens ställning. En dylik utredning igångsattes också omedelbart, därvid riksbanken representerades av förste deputeraden och bankofullmäktigen Fehr. Av flera skäl visade det sig mycket snart oundgängligt, att Kreuger personligen biträdde vid utredningen. Förste deputeraden lät därför anmoda honom, som då befann sig i Amerika, att omedelbart hemresa till Europa för att ställa sig till utredningens förfogande. Det hade överenskommit, att Kreuger, åtföljd av bankdirektör Rydbeck och koncernens huvudbokförare, skulle söndagen den 13 mars sammanträffa i Berlin med herr Fehr och bankdirektör Stén, den sistnämnde såsom representant för Svenska Handelsbanken. Den 15 mars skulle förste deputeraden inträffa i Berlin för att delta i utredningsarbetet. Den 12 mars på eftermiddagen, dagen innan Berlinsammanträdet skulle hava tagit sin början, kom underrättelsen, att Kreuger i Paris tagit sig av daga.»

Sammanfattningsvis hava fullmäktige anfört, att av förestående redogörelse för av riksbanken lämnade krediter, berörande företag, anslutna till Kreugerkoncernen, framginge följande: Fullmäktiges
samman-
fattning.

Krediterna å 20 miljoner och 74.7 miljoner kronor hava lämnats direkt till Skandinaviska kreditaktiebolaget och utestodo den 5 april mot samma banks borgen såsom för egen skuld. För halva beloppet av krediterna å 40 miljoner kronor har Skandinaviska kreditaktiebolaget iklätt sig borgen såsom för egen skuld. Den i år lämnade krediterna, vari riksbankens andel utgör något över 11 miljoner kronor, har riksbanken beviljat tillsammans med vissa affärsbanker.

Förutom ovannämnda borgen av Skandinaviska kreditaktiebolaget för de tre största krediterna fanns förenämnda den 5 april 1932 följande realsäkerhet, som enligt fullmäktige torde få anses betryggande:

för krediterna å 20 miljoner kronor:¹ 20/32 av nominellt 10,800,000 dollars Polska republikens 6 $\frac{1}{2}$ % obligationer per år 1965;

för krediterna å 74.7 miljoner kronor:² obligationer å tillhoppa nominellt 29 miljoner dollars av Tyska rikets 6 % internationella lån av år 1930 (6 % Äussere Deutsche Reichsanleihe von 1930), vilka obligationer voro pantförskrivna till riksbanken såsom säkerhet för Skandinaviska kreditaktiebolagets borgen;

för krediterna å 40 miljoner kronor:³ 84,000 A-aktier å tillhoppa nominellt

¹ Lämnad mot värlar, utställda av Polska tändsticksmonopolbolaget, accepterade av Svenska tändsticksaktiebolaget och överlätna av aktiebolaget Förenade Svenska tändsticksfabriker.

² Lämnad mot värlar, utställda av Ivar Kreuger eller Ivar Kreugers stärbhus, accepterade till ett belopp av 44,125,000 kronor av Svenska Tändsticksaktiebolaget och till ett belopp av 30,575,000 kronor av aktiebolaget Kreuger & Toll.

³ Lämnad mot värlar, utställda av Ivar Kreuger eller Ivar Kreugers stärbhus, accepterade till 20 miljoner kronor av Svenska Tändsticksaktiebolaget och till 20 miljoner kronor av aktiebolaget Kreuger & Toll.

(De i förestående noter — vilka tillfogats av bankoutskottet — meddelade uppgifterna avse tidpunkten den 5 april 1932.)

4,200,000 kronor samt 703,513 B-aktier å tillhopa nominellt 35,175,650 kronor i Bolidens gruvaktiebolag;

för den i år lämnade krediten,¹ varav riksbankens andel utgör 11,062,286:67 kronor:

nominellt 8 miljoner dollars Konungariket Rumäniens monopolinstituts 7 % obligationer av år 1929,

nominellt 900,000 dollars obligationer av Tyska rikets 6 % internationella lån av år 1930 (6 % Äussere Deutsche Reichsanleihe von 1930),

8,400 aktier i Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag,

9,322 aktier serie A i aktiebolaget Svenska Kullagerfabriken,

59 aktier serie B i sistnämnda bolag,

4,800 aktier i Kreuger & Tolls byggnadsaktiebolag samt

900 preferensaktier i Fastighetsaktiebolaget Hufvudstaden.

För sistnämnda kredit finnes dessutom borgen såsom för egen skuld av aktiebolaget Kreuger & Toll och Ivar Kreuger.

Av redogörelsen torde, yttre fullmäktige, vidare framgå, att riksbanken vid krediternas beviljande iakttagit de allmänna synpunkter, som riksbanken bör anlägga på kreditgivningen.

Den första krediten ingick, framhålla fullmäktige, som del i en rediskonteringskredit åt tre av vårt lands förnämsta affärsbanker. Enligt fullmäktiges mening var vid den tidpunkt, då krediten beviljades, ett avböjande av principiella skäl ej motiverat.

Den andra krediten, som utgjorde en rediskonteringskredit åt en av våra största affärsbanker, ansåg sig riksbanken ej kunna undandraga sig med hänsyn till de allmänna intressen, som därigenom kunde hava satts på spel.

De två sista krediterna hava, betona fullmäktige, beviljats sedan regeringens representanter framhållit, att det ur landets synpunkt vore önskvärt, att desamma lämnades, och i anslutning därtill gjort vissa utfästelser.

Med avseende å Skandinaviska kreditaktiebolaget framhålla fullmäktige i sammanfattningen, att farhågorna för dess likviditet uppstodo först under sensommaren 1931. Framför allt på grund av uttag av utländska insättningar blev nämnda bank nödsakad dels att taga i anspråk hela den av majavtalet berörda krediten, dels även att högst väsentligt öka sin rediskontering av andra växlar, bankens ordinarie rediskontering.

Skandinaviska kreditaktiebolagets insättningar från utländska banker minskades under tiden 30 april—31 augusti 1931 från 108 miljoner till 42 miljoner kronor. Samtidigt steg dess ordinarie rediskontering från 67 miljoner till 122 miljoner kronor. Under tiden 31 augusti—30 september, d. v. s. omedelbart efter guldmyntfotens upphävande, minskades de utländska insättningarna ytterligare till 23 miljoner kronor, medan den ordinarie rediskonteringen, delvis till följd av ultimokraven, ökades till 182 miljoner kronor.

Fullmäktige framförde under hand sina bekymmer till regeringen i anled-

¹ Lämnad såsom uppsägningslån till Svenska Tändsticksaktiebolaget.

(Den i förestående not — vilken tillfogats av bankoutskottet — meddelade uppgiften avser tidpunkten den 5 april 1932.)

ning av Skandinaviska kreditaktiebolagets betydande upplåning i riksbanken. Även med bankinspektören stodo fullmäktige i kontakt rörande denna fråga.

Erfarenheterna från föregående kriser hava, yttra fullmäktige slutligen, lärt, att centralbanken under en kris måste öka sin kreditgivning för att krisens verkningar icke skola bliva alltför ödesdigra. Om fullmäktige i stället för att följa denna princip hade vägrat fortsatt rediskontering eller rebelåning åt Skandinaviska kreditaktiebolaget, hade detta enligt fullmäktiges mening otvivelaktigt medfört betydande betalningssvårigheter med därav följande mycket allvarliga konsekvenser. Ansvar för att under rådande förhållanden hava framkallat en dylik för landets bank- och penningväsen ödesdiger situation, ansågo fullmäktige sig ej kunna taga, då ej riksdagen var samlad och en statlig stödaktion därför ej kunde ifrågakomma. I början av innevarande år syntes, att döma av förutberörda uppgifter om Kreugerkoncernens valutabehov, särskilda åtgärder ej erforderliga med hänsyn till valutan. Skandinaviska kreditaktiebolagets upplåning i riksbanken minskades från 213 miljoner kronor vid innevarande års början till 193 miljoner kronor den 12 mars. Kreugerkoncernens sammanbrott förändrade emellertid helt och hållet situationen.

Av fullmäktiges protokoll framgår, att vid de protokollförda sammanträden, då beslut fattats rörande ifrågavarande krediter, följande fullmäktige eller fullmäktigesuppleanter deltagit, nämligen

*I beslutet
deltagande
fullmäktige
m. m.*

den 30 september 1931 (omläggning av formen för krediten å 74.7 miljoner kronor): herrar af Jochnick, Rooth, Amné, Widell, Viktor Larsson, Fehr och Sköld;

den 24 oktober 1931 (beviljande av krediten å 40 miljoner): herrar af Jochnick, Rooth, Amné, Widell, Larsson, Fehr och Sköld;

den 28 november 1931 (förlängning av krediten å 74.7 miljoner kronor): herrar af Jochnick, Amné, Widell, Larsson, Fehr, Sköld och Wilhelmsson;

den 21 januari 1932 (förlängning av krediten å 40 miljoner kronor): herrar Rooth, Amné, Widell, Larsson, Fehr, Sköld och Örne;

den 24 februari 1932 (beslut om deltagande i kredit å belopp, motsvarande värdet i kronor av 2 miljoner dollars): herrar af Jochnick, Rooth, Amné, Widell, Larsson, Fehr och Sköld;

den 25 februari 1932 (förlängning av krediterna å 74.7 miljoner samt å 40 miljoner kronor): herrar af Jochnick, Rooth, Amné, Widell, Larsson, Fehr och Sköld; samt

den 29 februari 1932 (beslut om deltagande i kredit å belopp, motsvarande värdet i kronor av 1.2 miljoner dollars): herrar af Jochnick, Rooth, Amné, Widell, Larsson, Fehr och Sköld.

Enligt vad utskottet inhämtat, beviljades krediten å 74.7 miljoner kronor genom ett underhandsbeslut av fullmäktige den 5 maj 1931, i vilket deltog herrar af Jochnick, Rooth, Amné, Widell, Larsson, Fehr och C. P. V. Nilsson.

Av fullmäktiges protokoll för den 23 oktober 1931 framgår vidare, att vid fullmäktiges sammanträde nämnda dag — därvid behandlats frågan om förbe-

rörda kredit å 40 miljoner kronor — chefen för finansdepartementet deltagit i överläggning med fullmäktige jämlikt av Kungl. Maj:t för honom utfärdat förordnande av innehåll, som framgår av ett såsom bilaga till fullmäktiges protokoll fogat utdrag av statsrådsprotokollet av följande lydelse:

»Utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 oktober 1931.

I 31 § i lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank stadgas, att, om Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken eller, där Konungen eljest så prövat nödigt, förordnat ombud att med fullmäktige i något särskilt ärende förhandla, fullmäktige må med Konungens ombud överlägga.

Kungl. Maj:t finner gott förordna statsrådet och chefen för finansdepartementet Felix Hamrin att förhandla med fullmäktige i riksbanken rörande vissa åtgärder i samband med den ekonomiska krisen.

Tillika förordnar Kungl. Maj:t, att utdrag av statsrådsprotokollet i detta ärende skall tillställas fullmäktige i riksbanken.

Ur protokollet:

Einar Regnér.»

*Stödaktion
nen till
Skandina-
viska kredit-
aktiebolaget.*

I detta sammanhang vill utskottet erinra, att innevarande års riksdag i anledning av framställning av Kungl. Maj:t (bankoutskottets utlåtande nr 22) beslutat en stödaktion för stärkande av Skandinaviska kreditaktiebolagets likviditet. Enligt riksdagens beslut skulle detta ske på det sätt, att staten genom riksgäldskontoret dels tecknade förlagsbevis till ett belopp av 100 miljoner kronor, dels ock tillhandahölle bolaget ett långfristigt lån å intill 115 miljoner kronor. Villkor för stödaktionen skulle vara, att ett antal svenska affärsbanker på depositions- och kapitalräkning hos Skandinaviska kreditaktiebolaget på viss tid insatte 40 miljoner kronor. Det har förutsatts, att såsom säkerhet för lånet å 115 miljoner kronor skulle pantförskrivas vissa i riksbanken av bolaget belånade förbindelser och att valutan för förlagsbevisen skulle av bolaget användas för infriande av andra förbindelser, för vilka bolaget såsom gäldenär eller på grund av borgen häftade i ansvar till riksbanken.

Utskottet.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att riksbanken vid olika tillfällen under år 1931 samt början av år 1932 för Kreugerkoncernens behov beviljat krediter — antingen i form av rediskonteringsrätt för Skandinaviska kreditaktiebolaget, såsom koncernens huvudbankförbindelse, jämte ett par andra banker, eller direkt till företag, anslutna till koncernen — intill ett belopp av tillhoppa omkring 158 miljoner kronor, varav emellertid högst utnyttjats omkring 146 miljoner kronor. Ifrågavarande krediter hava avsetts för fullgörande av Kreugerkoncernen åvilande betalningsförpliktelser i utlandet.

Enligt utskottets mening lämna riksbankens ifrågavarande åtgöranden rum för anmärkningar i vissa avseenden.

Redan den omständigheten, att ett så stort kreditbelopp som det, varom här är fråga, tillhandahållits ett enda affärsintresse — och därtill ett starkt spekulativt inriktat sådant — måste vara ägnat att väcka mycken uppmärksamhet. Det må framhållas, att i nämnda kreditbelopp icke ingår någon del av Skandinaviska kreditaktiebolagets betydande ordinarie rediskontering hos riksbanken, vilken i avsevärd mån torde hava betingats av bankens försträckningar till Kreugerkoncernen.

Den viktigaste grunden för en kritik mot riksbankens ifrågavarande åtgärder synes utskottet emellertid ligga däri, att nyssberörda särskilda försträckningar lämnats för finansiering av krediter eller av andra likvider till utlandet, sammanhängande med kapitaltransaktioner, av vilka flertalet vid ifrågavarande tillfällen icke kunnat täckas på den internationella penningmarknaden. Det borde hava beaktats, att riksbankens ifrågavarande kreditgivning måste medföra en kännbar minskning i vårt lands likvida kapitaltillgångar och därigenom vara ägnad att till förfång för legitim svensk företagsamhet föranleda en högre räntenivå än som eljest behövde ifrågakomma samt en avsevärd inskränkning av kreditmöjligheterna för produktionen inom landet. I själva verket har också efter utskottets uppfattning den här avsedda kreditgivningen utgjort en väsentlig anledning till de kreditrestriktioner och de höga räntesatser, som under det senaste halvåret måst upprätthållas. Då den ifrågavarande åderlåtningen av det svenska kapitalet i första hand drabbat riksbankens utländska valutareserver och då riksbanken icke i samband med den på våren 1931 utlovade krediten å 74.7 miljoner kronor vidtagit åtgärder för att genom upplåning i utlandet bereda ersättning för den minskning av valutareserven, som på grund av nämnda kredit måste förutsättas förr eller senare inträda, framstår också sagda kredit såsom en bidragande orsak till att vårt land i september 1931 nödgats frångå guldmyntfoten.

Vad vidare angår sistnämnda kredit å 74.7 miljoner kronor, synes det ägnat att förvåna, att fullmäktige ansågo sig vid denna tidpunkt, i början av maj 1931, böra utlova en så stor försträckning för ett utländskt betalningsändamål. Utredningen visar, att det även för fullmäktige stått klart, hurusom Kreugerkoncernen redan vid detta tillfälle saknat möjligheter att utomlands uppbringa det belopp, som erfordrades för ifrågavarande betalningar. Det framgår jämväl, att den rikliga penningtillgång, som vid denna tid ännu förefanns i Sverige, hade sin väsentliga orsak i utländska penningplaceringar av beskaffenhet att när som helst kunna hemtagas. Fullmäktige hade ock själva redan i början av år 1931 ansett sig böra göra affärsbankerna uppmärksamma på önskvärdheten av att inskränka inköpen av utländska värdepapper i syfte att minska den svenska kapitalexporten. En omständighet, som jämväl bort i detta sammanhang mana till försiktighet, var det starkt stegrade importöverskottet för vårt land redan i början av år 1931.

Bortsett från de förhållanden, som nu antytts, har det synts utskottet vara i och för sig otillfredsställande, att säkerheter av den ringa likviditetsgrad,

varom det här till övervägande del är fråga, lagts till grund för betydande krediter i riksbanken. Det må omnämnas, att de såsom säkerhet för krediten å 74.7 miljoner kronor pantförskrivna tyska statsobligationerna äro utställda i belopp om 500,000 dollars stycket och icke få utbytas mot mera säljbara värer förrän efter den 29 maj 1934. Bindandet av så avsevärda belopp i dylika mindre likvida tillgångar måste — även om det, såsom uppenbarligen avsetts, skedde för en kortare tid — självfallet vara ägnat att försvaga riksbankens ställning och därmed även försvåra den valutavårdande verksamhet, som är dess viktigaste ändamål såsom centralbank. Den uppgift, som riksbanken i förevarande fall — med avsteg från likviditetskravet — påtagit sig, torde i själva verket närmast överensstämma med vad som ankommer på en stödinstitution av den karaktär, vilken representeras exempelvis av aktiebolaget Kreditkassan av år 1922. Framhållas må, att vid tidpunkten för beviljandet av krediten å 74.7 miljoner kronor riksdagen var samlad och att alltså tillfälle förelåg att omedelbart bringa frågan om en stödaktion under statsmakternas prövning. Efter Kreugerkoncernens sammanbrott har det visat sig nödvändigt att genom särskilda åtgärder från statsmakternas sida avlyfta från riksbanken huvuddelen av de engagemang, vilka densamma iklätt sig.

Mot vad förut anförts angående riksbankens kreditgivning till Kreugerkoncernen har visserligen invänts, att de ifrågavarande krediterna till en början formellt icke lämnats till nämnda koncern utan haft karaktären av rediskonteringsrätt för koncernens huvudbankförbindelse i Sverige. Såsom ovan nämnts, voro emellertid krediterna redan från början avsedda att tillgodose koncernens behov, och efter den på hösten 1931 verkställda omläggningen av formen för de första krediterna blevo dessa även formellt sett lämnade direkt till koncernen. Vid nu angivna förhållanden hade det enligt utskottets mening varit påkallat, att kreditgivningen — i första hand vad angår nyssnämnda försträckning å 74.7 miljoner kronor — föregåtts av en ingående undersökning rörande koncernens ställning och kreditvärdighet samt att en finansplan införskaffats beträffande tillgodoseendet av koncernens kapitalbehov under den närmaste framtiden. För dylika åtgärder förelåg, som det vill synas, särskild anledning bland annat i kreditbeloppets storlek och säkerheternas mindre likvida beskaffenhet samt i den omständigheten att, såsom förut berörts, det behöfliga beloppet icke kunde av koncernen upplånas på den internationella marknaden. Av utredningen framgår, att fullmäktige först i samband med den i februari 1932 beviljade krediten vidtagit åtgärder för den ingående undersökning rörande koncernens ställning, som enligt utskottets mening bort föregå prövningen av den i maj 1931 föreliggande kreditfrågan.

Vid bedömandet av förevarande spørsmål har utskottet icke förbisett, att förhållandena vid den tid, då fullmäktige haft att taga ställning till desamma, givetvis tett sig i avsevärd mån annorlunda än nu. Jämväl har utskottet beaktat vad fullmäktige erinrat om angelägenheten av att undvika en betalningsinställelse för Kreugerkoncernen med därav följande skakningar av det svenska näringslivet, om Skandinaviska kreditaktiebolagets uppfattning rörande koncernens kreditvärdighet, om bankinspektionens uttalade mening angående

nämnda banks soliditet samt om de utfästelser, som av ledamöter av statsrådet gjorts i samband med vissa av krediterna. Det vill dock synas utskottet, som om hänsynen till riksbankens huvuduppgift såsom vårdare av landets valuta bort föranleda fullmäktige att icke, på sätt som skett, engagera riksbanken i en stödaktion av här förevarande art, till vilken det närmast bort ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen att taga ställning.

Slutligen har utskottet ansett sig böra framhålla det önskvärda i att riksbanksledningens behandling av kreditärenden av den viktiga beskaffenhet, varom här är fråga, sker vid fullmäktigesammanträden samt att besluten därvid antecknas i fullmäktiges protokoll i stället för att, såsom i detta fall i viss utsträckning ägt rum, föredragning verkställas under hand. Det förfaringsätt, som här tillämpats, är givetvis ägnat att försvåra den granskning av fullmäktiges förvaltning, vilken det åligger riksdagens vederbörande organ att verkställa. Jämväl vill utskottet påtala att, enligt vad utskottet inhämtat, villkoren för de båda första krediterna icke redan i samband med riksbankens utfästelse gjorts till föremål för skriftligt avtal mellan riksbanken och vederbörande bank, ett förhållande som föranlett meningsskiljaktighet med avseende å den räntesats, vilken enligt utfästelsen skulle tillämpas.

Vad i detta ärende i här angivna avseenden förekommit har syntts utskottet vara så anmärkningsvärt, att utskottet ansett sig icke kunna underlåta att det samma för riksdagen

omförmäla.

3:o.

Revisorerna hava under § 16 i sin berättelse angående riksbanken (sid. 22 **Ang. Tumba** och 23) anfört följande: **bruks för-
råd av lump.**

»Revisorerna hava fäst sin uppmärksamhet vid storleken av Tumba bruks ineliggande förråd, vilka såsom av ovanstående räkenskapsutdrag framgår den 31 december 1930 voro bokförda till ett värde av kr. 258,184:13. Större delen av dessa förråd utgöres av för pappers- och papptillverkningen inköpt lump. Sälunda innehade bruket vid utgången av nedannämnda år förråd av lump till följande myckenheter och värden:

	kg	kr.
1926	191,098	217,076:—
1927	170,932	196,263:—
1928	198,429	217,250:—
1929	170,283	174,964:—
1930	167,470	171,486:—

Under åren 1927—1930 har brukets anskaffning och förbrukning av lump uppgått till:

	Inköp		Förbrukning	
	kg	kr.	kg	kr.
under år 1927 . . .	71,311	68,902:—	89,509	113,000:—
» » 1928 . . .	123,963	114,680:—	93,756	114,907:—
» » 1929 . . .	59,473	33,069:—	85,616	97,507:—
» » 1930 . . .	79,537	72,908:—	80,554	96,539:—

För brukets papp- och papperstillverkning erforderlig lump har sålunda under ifrågavarande tidsperiod i stort sett täckts genom verkställda uppköp under det att inneliggande förråd av lump under samma tid uppgått till praktiskt taget dubbla årsförbrukningen.

Revisorerna hava vidare inhämtat, att i brukets lumpförråd ingår ett parti om c:a 60 ton gammal oblekt linnelump, bestående av kasserade postsäckar, som för mer än tio år sedan inköpts från postverket. Detta lumpparti, vilket den 31 december 1930 bokförts efter ett pris av 70 öre per kg och sålunda bland brukets tillgångar representerar ett värde av i runt tal 42,000 kronor, är enligt av inspekterande fullmäktigen vid Tumba bruk till fullmäktiges protokoll lämnade upplysningar på grund av föroreningar mindervärdigt och näppligen användbart för annat ändamål än för tillverkning av skrivstämpelpapper. På vissa skäl har inspekterande fullmäktigen emellertid ansett, att anledning knappast syntes föreligga att härvid beräkna någon kostnad för den vid dylik tillverkning använda lumpen av ifrågavarande parti.

Revisorernas
uttalaude.

Av vad ovan anförts torde framgå, att brukets förråd av lump är anmärkningsvärt stort i förhållande till årsförbrukningen samt att detsamma icke är bokfört till sitt verkliga värde. Med hänsyn härtill finna revisorerna sig böra framhålla nödvändigheten av att inköp av för papp- och papperstillverkningen erforderlig materiel icke verkställs i större utsträckning än som betingats för driftens behöriga uppehållande, ävensom vikten av att erforderliga nedskrivningar å förrådens bokföringsvärden i vederbörlig ordning verkställas.

I anledning av vad revisorerna sålunda framhållit hava *fullmäktige i riksbanken* i utlåtande den 23 januari 1932 anförte följande:

»Vad först beträffar storleken av inneliggande förråd anse fullmäktige det vara erforderligt, att detsamma motsvarar ett å två års förbrukning. De av revisorerna anförda siffrorna utvisa ock, att denna uppfattning gjort sig gällande under en följd av år. Med hänsyn till det stora antalet kvaliteter av lump, ungefär ett tiotal, som erfordras för framställning av sedelpapper, måste givet förråden bli förhållandevis stora. Frånsett det i förrådet ingående partiet gammal oblekt linnelump, som för övrigt tillkommit på grund av särskilda förhållanden, synes därför inneliggande förråd icke vara större än som måste anses nödvändigt för en rationell papperstillverkning.

Beträffande frågan om erforderliga nedskrivningar å förrådens bokföringsvärden verkställas sådana, i den mån de befinnas vara av omständigheterna betingade. Vad särskilt angår det av revisorerna omnämnda partiet gammal oblekt linnelump, som under år 1931 bokförts till kronor 37,525:20 efter ett pris av 69.76 öre för kilogram, har detta i samma års bokslut efter nedskrivning upptagits till kronor 13,447:75 efter 25 öre för kilogram.»

Vad i detta ärende förekommit har utskottet, som funnit fullmäktiges förklaring tillfredsställande, allenast velat för riksdagen

omförmåla.

4:o.

Ang. proto-
koll och
berättelser.

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt ej funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

5:o.

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1930 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att med avseende på riksbankens förvaltning under den tid, granskningen omfattat, revisorerna ej funnit anledning till erinran utöver vad i berättelsen förekommit, samt att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde fullmäktige beviljas.

De revisorer, som, valda av riksdagen, granskat avdelningskontorens i orterna förvaltning år 1930, hava likaledes i sina berättelser tillstyrkt ansvarsfrihet för kontorens styrelser.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran utöver vad förut blivit anfört samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas *dels* för förvaltningen under år 1930 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1931 till och med den 10 januari innevarande år.

Stockholm den 2 maj 1932.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. E. Svensson, Gustafsson* i Stensholm, *Johansson* i Östersund, *Johansson* i Friggeråker, *Ström* i Lidköping, *Stendahl, Möller* och *Forssell*; dock att vid behandlingen av den under punkt 5:o) angivna frågan herr *Lindgren** deltagit i stället för herr *Forssell*;

från andra kammaren: herrar *Bäcklund, Lovén, Wikström, Wigforss, Leffler, Svedman, Edberg* och *Olson* i Göteborg; dock att vid behandlingen av den under punkt 5:o) berörda frågan herr *Höglund* i Göteborg* deltagit i stället för herr *Bäcklund*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

vid punkten 1:o (angående riksbankens valutapolitik m. m.):

av herrar *Gustafsson* i Stensholm, *Johansson* i Friggeråker, *Stendahl*, *Forssell*, *Leffler*, *Edberg* och *Olson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottets yttrande under denna punkt bort hava följande lydelse:

»Vid behandlingen av frågan om riksbankens valutapolitik torde det vara lämpligt att först beröra *fullmäktiges åtgöranden i valutapolitiskt avseende under den tid, utskottets granskning omfattat*, för att därefter ingå på frågan om de riktlinjer, som böra uppställas för valutapolitiken under den närmaste framtiden.

Vid sin granskning av fullmäktiges penningpolitik har utskottet till en början funnit anmärkningsvärt, att fullmäktige underlåtit att, medan möjlighet därtill förefanns, vidtaga åtgärder för säkerställande av landets behov av utländska valutor. Redan i slutet av april 1931 måste det hava stått klart för fullmäktige, att betydande sådana behov skulle komma att yppa sig under året. Vid nämnda tidpunkt erhöles fullmäktige — som redan i februari ställt stora belopp till förfogande för betalningar i utlandet för Kreugerkoncernens räkning — kännedom om förestående ytterligare utländska likvider för nämnda koncern, vilka likvider, tillhoppa 35 miljoner dollars, avsågos komma att till avsevärd del täckas med användande av vårt lands utländska tillgodohavanden. Det måste förutsättas, att genom disponerande av den av fullmäktige, på sätt under nästföljande punkt omförmäles, i början av maj 1931 utlovade krediten för Kreugerkoncernen å 74.7 miljoner kronor, riksbankens valutareserver förr eller senare komme att tagas i anspråk. Visserligen kunde dessa reserver vid nämnda tidpunkt förefalla avsevärda, men hänsyn hade bort tagas till, att ett allvarligt riskmoment ur valutasynpunkt förelåg i den omständigheten, att hos privatbankerna inestodo betydande utländska insättningar, vilka när som helst kunde hemtagas. Ett annat förhållande, som tillika pekade mot ökade behov av utländska valutor, var den alltmera framträdande passiva inriktningen av landets handelsbalans, som tog sig uttryck i ett stort importöverskott under årets första månader, vartill jämväl kom en avsevärd nedgång i handelsflottans fraktinkomster. I betraktande av dessa omständigheter förelågo enligt utskottets mening starka skäl för vidtagande av åtgärder till mötande av de påfrestningar, som redan på våren kunde förutses. Under sommarmånaderna framträdde behovet av sådana åtgärder ännu tydligare dels i allmänhet genom att till följd av de uppträdande kreditkriserna i Mellaneuropa hemtagningar av utländska tillgodohavanden i de svenska affärsbankerna i avsevärd omfattning ägde rum, dels ock särskilt när den i maj för Kreugerkoncernen beviljade krediten i slutet av juli började tagas i anspråk.

Under alla förhållanden synes det visa brist på förtänksamhet, att fullmäktige först så sent som den 5 september 1931 funno läget vara sådant, att uttryckligt beslut fattades om inledande av underhandlingar rörande kredit i utlandet. Utöver vad som förut nämnts må i detta sammanhang erinras att,

såsom framgår av vad fullmäktige i sin under nästföljande punkt omförmälda skrivelse den 11 april 1932 meddelat, fullmäktige hade sig bekant, att den utländska kapitalmarknaden redan i april månad 1931 varit stängd för Kreuger-koncernen, en omständighet som vid bedömande av möjligheterna att tillfredsställa landets lånebehov bort tillmätas stor vikt. Det hade varit påkallat, att fullmäktige redan på våren eller försommaren, med begagnande av svenska statens utan tvivel då ännu goda kreditmöjligheter, vidtagit åtgärder för att säkerställa erforderlig utländsk kredit. Det må erinras, att riksdagen genom i början av maj på framställning av fullmäktige beslutade, omedelbart ikraftträdande ändringar i riksbankslagen och i bankoreglementet lagt i fullmäktiges hand erforderlig lånefullmakt.

Den utländska kredit, som sålunda enligt utskottets mening bort i tid anskaffas, torde icke hava behövt erhålla formen av ett vanligt långfristigt valutalån. Närmast synes hava kunnat ifrågakomma en större utländsk trasseringskredit, ställd på viss tid, exempelvis två år.

Med vad här anförts har utskottet icke tagit ställning till frågan, huruvida fullmäktige bort — med förutseende av de svårigheter, som kunde bliva förenade med upprätthållande av guldmyntfoten — i tid vidtaga åtgärder för mötande av tänkbara påfrestningar i sådant hänseende, ett spörsmål, på vilket utskottet icke finner anledning att närmare ingå. Uppenbart är emellertid att, därest fullmäktige vid tidpunkt, som förut angivits, säkrat från dåvarande utgångspunkter erforderlig utländsk trasseringskredit, detta överhuvud taget skulle hava medfört gynnsamma återverkningar i skilda hänseenden på vårt lands ekonomiska ställning.

Med avseende å fullmäktiges r ä n t e p o l i t i k under tiden före guldmyntfotens övergivande har utskottet ansett sig böra framhålla, att — därest överhuvud riksbankens avsikt att efter Englands frångående av guldmyntfoten fortfarande upprätthålla guldvaluta i Sverige skulle kunna genomföras — riksbanken hade bort omedelbart i samband med Englands övergång till pappersvaluta vidtaga en jämförelsevis stark höjning av räntan, så att denna legat något över eller i varje fall i paritet med Englands diskonto. Riksbankens diskonto hade alltså bort omedelbart fixeras till $6\frac{1}{2}$ eller minst 6 procent. Riksbanken, som från och med den 31 juli 1931 höjt diskontot från 3 till 4 procent, vidtog från och med den 21 september, samma dag som England frånträdde guldmyntfoten, ny räntehöjning men stannade därvid vid 5 procent. Senare nödgades riksbanken öka diskontot från och med den 25 september till 6 procent samt från och med den 28 september, i samband med guldmyntfotens upphävande i Sverige, till 8 procent. Ett så högt diskonto hade sannolikt icke behövt tillgripas, därest räntehöjningen den 21 september blivit riktigt avvägd. Felgreppet härutinnan kan sålunda anses såsom en bidragande orsak till att näringslivet under tiden efter guldmyntfotens övergivande i Sverige nödgats bära onödigt tunga räntebördor.

Vidare finner utskottet den från riksbankens sida vidtagna åtgärden att under tiden den 18—21 november 1931 sälja pund sterling till en fixerad kurs av kronor 18:15 giva anledning till berättigad erinran.

Syftet med denna åtgärd, nämligen att förhindra en sådan försämring av kronans värde, att pundkursen komme att överstiga 18:15, synes i och för sig från dåvarande utgångspunkter kunna diskuteras. Under alla förhållanden hade dock åtgärden enligt utskottets mening med hänsyn till riksbankens egna begränsade resurser icke bort vidtagas utan att fullmäktige på förhand säkrat sig om den medverkan, som erfordrades för ett gynnsamt resultat. Så som åtgärden genomfördes, var den från början dömd att misslyckas, och dess igångsättande var föga ägnat att gagna riksbankens anseende.

Vad i här berörda hänseenden förevarit har utskottet funnit vara av den anmärkningsvärda beskaffenhet, att utskottet icke kunnat underlåta att det samma för riksdagen

omförmäla.

Vidkommande härefter frågan om riktlinjerna för vår penningpolitik under den närmaste framtiden får utskottet i detta avseende anföra följande.

De olika möjligheter — — uppställda målet äventyras (lika med utskottets yttrande, sid. 16—19).

De reflektioner, till vilka utskottet sålunda med avseende å riktlinjerna för penningpolitiken under den närmaste framtiden funnit anledning, har utskottet velat likaledes för riksdagen

omförmäla»; samt

vid punkten 2:o (angående vissa krediter för Kreugerkoncernen m. m.):

av herrar *C. E. Svensson, Johansson* i Östersund, *Ström* i Lidköping, *Möller, Bäcklund, Lovén, Wikström* och *Wigforss*, vilka ansett, att utskottets uttalande under denna punkt bort hava följande lydelse:

»Den lämnade redogörelsen giver vid handen, att riksbanken genom ifrågasvarande kreditgivning — utskottet bortser härvid från den rediskonteringskredit å intill 32 miljoner kronor, som lämnades i februari 1931 — faktiskt om och ej formellt påtagit sig en statlig stödaktion i syfte bland annat att i rådande ömtåliga läge förebygga oro beträffande det svenska bankväsendet med därav orsakade menliga följder i olika hänseenden. Denna karaktär hos de ifrågasvarande åtgärderna framhäves bland annat av de utfästelser, som, på sätt i redogörelsen omförmäls, av ledamöter av statsrådet gjorts i samband med vissa av krediterna.

Med hänsyn till ifrågasvarande stödaktions omfattning och speciella karaktär synes det enligt utskottets mening hava förtjänat övervägas, om icke redan då fråga i april 1931 väcktes om den sedermera medgivna krediten å 74.7 miljoner kronor fullmäktige bort hänvisa Skandinaviska kreditaktiebolaget att bringa frågan om det begärda stödet under Kungl. Maj:ts prövning. Den uppfattning, som fullmäktige, enligt vad i ovanintagna skrivelse framhållits, hyste rörande de verkningar, till vilka ett avslag å framställningen om stödet kunde väntas leda beträffande det svenska bank- och penningväsendet, kunde efter utskottets åsikt motiverat en dylik åtgärd.

Vad här yttrats får givetvis icke tolkas såsom åsyftande en begränsning i och för sig av riksbankens frihet att under en kristid öka sin kreditgivning i den omfattning, som kan finnas påkallad av det rådande läget och som med hänsyn till kreditgivningens syfte samt säkerheternas beskaffenhet prövas överensstämmande med riksbankens uppgift såsom centralbank.

Då utskottet funnit den ställning, som fullmäktige i förevarande ärenden intagit, icke föranleda vidare yttrande från utskottets sida än vad här angivits, innebär detta icke, att ej fullmäktiges åtgärder kunna efteråt göras till föremål för erinringar ur en eller annan synpunkt. Utskottet har dock ansett sig icke kunna förbise, att förhållandena vid den tid, då fullmäktige haft att taga ståndpunkt till kreditärendena, tett sig i avsevärd mån annorlunda än nu ävensom att fullmäktige såväl i ett allmänt intresse att undvika en betalningsinställelse för Kreugerkoncernen med därav följande skakningar av det svenska bankväsendet som ock i Skandinaviska kreditaktiebolagets uppfattning om koncernens kreditvärdighet, i bankinspektionens uttalade mening angående nämnda banks soliditet samt i nyssnämnda utfästelser från ledamöter av statsrådet haft stöd för de vidtagna åtgärderna. Ej heller får det förbises, att fullmäktige icke haft anledning att ifrågasätta riktigheten av Kreugerkoncernens bokslut eller av erhållna uppgifter angående koncernens ställning.

Utskottet vill slutligen allenast framhålla önskvärldheten av att riksbanksledningens behandling av kreditärenden av särskild vikt sker vid fullmäktigesammanträden samt att besluten därvid antecknas i fullmäktiges protokoll i stället för att, såsom i detta fall i viss utsträckning ägt rum, föredragning verkställas under hand. Visserligen bliva behandlade kreditärenden under alla förhållanden föremål för anteckning å föredragningslistor samt, i den mån beviljade krediter tagas i anspråk, i liggare över låneärenden, men frånvaron av protokollförda fullmäktigebeslut i ärenden av här avsedd betydelse är givetvis ägnad att försvåra den granskning, vilken det åligger riksdagens vederbörande organ att verkställa.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet velat för riksdagen

omförmåla.»

Bilaga 1. Vissa uppgifter angående riksbankens och affärsbankernas

Vid slutet av	Riksbanken		Affärsbankernas ställning			
	Guld- kassa	Utländska valutor saldo	Tillgångar			Skul- Av ut- ländska banker insatta medel
			Ford- ringar och växlar	Obliga- tioner	Summa	
<i>1931</i>						
Jan.	240.6	369.9	255.6	167.9	423.5	265.4
Febr.	240.3	351.9	249.7	168.9	418.6	238.5
Mars	240.0	302.0	229.9	172.6	402.5	262.2
April	239.8	296.1	213.6	170.3	383.9	278.6
Maj	239.4	280.2	235.6	161.4	397.0	343.3
Juni	238.2	294.7	216.9	155.6	372.5	302.6
Juli	237.8	220.9	230.2	141.4	371.6	211.8
Aug.	229.9	125.4	190.1	138.5	328.6	127.4
Sept.	198.6	32.5	187.9	137.3	325.2	66.0
Okt.	213.5	24.6	162.1	133.5	295.6	52.0
Nov.	205.8	25.4	173.7	128.0	301.7	44.8
Dec.	205.8	49.2	176.8	126.4	303.2	38.1
<i>1932</i>						
Jan.	205.8	80.6	175.2	116.1	291.3	39.5
Febr.	205.9	91.4	163.7	114.5	278.2	38.0
Mars	205.9	112.5	150.9	107.3	258.2	33.2

Bilaga 2. Riksbankens diskonto.

1931: 1/1—5/2	1) 3½ %
6/3—30/7	3 %
31/7—30/9	4 %
21/9—24/9	5 %
25/9—27/9	6 %
28/9—7/10	8 %
8/10—18/10	7 %
19/10—18/11 1932	6 %
1932: 19/2—2/3	5½ %
3/3—	5 %

1) Fr. o. m. den 3 april 1930.

ställning under år 1931 och i början av år 1932 m. m. (i milj. kr.).

till utlandet			Riksbankens och affärs- bankernas fordrings- överskott gentemot utlandet (obligationer inberäknade)	Affärs- bankernas rediskon- tering hos riks- banken	Import- överskott å utrikes- handeln	Vid slutet av
der		Netto- tillgodo- havande				
Av affärs- bankerna upplånta medel	Summa					
						1931
25.5	290.9	132.6	502.5	90.5	19.9	Jan.
27.5	266.0	152.6	504.5	108.5	35.2	Febr.
26.8	289.0	113.5	415.5	153.9	46.5	Mars
29.3	307.9	76.0	372.1	150.6	52.4	April
33.6	376.9	20.1	300.3	191.3	25.6	Maj
27.9	330.5	42.0	336.7	218.1	13.7	Juni
29.4	241.2	130.4	351.3	200.3	12.5	Juli
29.5	156.9	171.7	297.1	270.1	19.9	Aug.
28.2	94.2	231.0	263.5	382.1	29.4	Sept.
24.8	76.8	218.8	243.4	283.5	22.4	Okt.
27.5	72.3	229.4	254.8	299.9	29.9	Nov.
24.7	62.8	240.4	289.6	326.3	4.6	Dec.
						1932
22.1	61.6	229.7	310.3	287.3	26.7	Jan.
21.1	59.1	219.1	310.5	244.9	17.8	Febr.
17.5	50.7	207.5	320.0	307.8	37.5	Mars

Bilaga 3. Riksbankens prisindex för konsumtionsvaror.

		Föregående veckas indextal = 100	Septem- ber 1931 = 100			Föregående veckas indextal = 100	Septem- ber 1931 = 100
1931:	$\frac{11}{10} - \frac{17}{10}$	99.39	99.39	1932:	$\frac{10}{1} - \frac{16}{1}$	100.25	100.24
	$\frac{18}{10} - \frac{24}{10}$	99.96	99.34		$\frac{17}{1} - \frac{23}{1}$	99.89	100.13
	$\frac{25}{10} - \frac{31}{10}$	100.06	99.40		$\frac{24}{1} - \frac{30}{1}$	100.05	100.18
	$\frac{1}{11} - \frac{7}{11}$	99.97	99.37		$\frac{31}{1} - \frac{6}{2}$	100.52	100.70
	$\frac{9}{11} - \frac{14}{11}$	100.23	99.60		$\frac{7}{2} - \frac{13}{2}$	100.10	100.81
	$\frac{15}{11} - \frac{21}{11}$	100.09	99.70		$\frac{14}{2} - \frac{20}{2}$	100.13	100.94
	$\frac{22}{11} - \frac{28}{11}$	100.25	99.95		$\frac{21}{2} - \frac{27}{2}$	100.11	101.05
	$\frac{29}{11} - \frac{5}{12}$	100.04	99.99		$\frac{28}{2} - \frac{5}{3}$	100.08	101.13
	$\frac{6}{12} - \frac{12}{12}$	100.07	100.06		$\frac{6}{3} - \frac{12}{3}$	99.95	101.08
	$\frac{13}{12} - \frac{19}{12}$	99.97	100.03		$\frac{13}{3} - \frac{19}{3}$	100.02	101.10
	$\frac{20}{12} - \frac{26}{12}$	99.98	100.01		$\frac{20}{3} - \frac{26}{3}$	100.00	101.10
	$\frac{27}{12} - \frac{1}{1}$ 1932	100.04	100.06		$\frac{27}{3} - \frac{2}{4}$	99.98	101.08
1932:	$\frac{3}{1} - \frac{9}{1}$	99.94	100.00		$\frac{3}{4} - \frac{9}{4}$	100.03	101.11